

– Tudi enostranska ali obojestranska laminacija s pomočjo termoplastičnih folij je uspešna samo pri določenih tipih transparentnih papirjev. Pri novejših vrstah se skoraj praviloma dokument in folija ne sprimeta zaradi površinskih odbojnih lastnosti.

2.4. Zaščita in varovanje gradiva na transparentnih papirjih

Iz povedanega sledi, da je gradivo na prosojnih nosilcih bolj občutljivo za zunanje vplive, posebno za povečano vlago in mehanske poškodbe. Zato je priporočljivo hraniti tako gradivo pod strožjimi in bolj nadzorovanimi mikroklimatskimi pogoji in načini uporabe.

Oprema v skladiščih bi morala biti dimenzijsko prilagojena formatu gradiva, tako da bi originale lahko hranili brez prepogibanja, še najmanj pa zvižanja v zvitke.

Vsaj najdragocenejši in najbolj krhki primerki bi morali imeti še dodatne zaščitne ovoje iz nevtralnega papirja ali folij, ki morajo biti brezbarvne, prozorne, ne smejo vsebovati škodljivih snovi, ki bi kakorkoli ali kadarkoli kvarno delovale na gradivo in ne smejo biti hidroskopne.

Take folije so npr.: Mylar, Melinex, ki imajo ustrezne optične in fizikalno-kemijske lastnosti, manj idealna, vendar še vedno dobra, je zaščita v polietilenskih folijah.

Prednost vlaganja gradiva v folije je mehanska zaščita, kar omogoča enostavnejše rokovanje pri uporabi.

Slabosti pa so:

- relativno visoka cena (Mylar, Melinex), zaradi velike količine gradiva bi ga bilo potrebno zaščititi
- statična elektrika, ki privlači prah, vendar se da očistiti
- možnost znojenja pri prenašanju gradiva iz skladišča v delovne prostore v primeru sprememb temperature in vlage.

#### SKLEP

Poleg varovanja originalne dokumentacije v ustreznih arhivskih skladiščih, pod nadzorovanimi pogoji hranjenja, vidim zaenkrat edino realno učinkovito možnost podaljšanja življenjske dobe tehnične dokumentacije starejšega in mlajšega datuma v uporabi le-te v mikrofilmskih ali drugih, novejših oblikah zapisa in izdelavi kseroks ali drugih kopij iz teh sekundarnih oblik zapisa.

#### LITERATURA:

1. F. Mesaroš, Grafička enciklopedija, Tehnička knjiga, Zagreb 1970.
2. G. Darragh, Deacidification of Brittle Manuscripts and Documents, Restaurator, vol 2. 3-4, 1978, str. 179 – 184.
3. C. Steinkellner, Transparentpapier 1. Herstellung und Eigenschaften, Maltechnik Restauro, 1 in 2, 1979, str. 9 – 13, 113 – 117.
4. T. Mušnjak, Zaščita, čuvanje i možnosti restavriranja naerta na paus-papiru, Arhivski vijesnik, 21-22, 1978 – 1979, str. 345 – 356.
5. S.S. Yates, The Conservation of Nineteenth – century Tracing Paper, The Paper Conservator, 8, 1984, str. 20 – 39.
6. A.S. Rivas, P.B. San-Millan., Conservacion y Restauracion de mapas y Planos, y sus Reproducciones, RAMP Study, PGI. 87/WS/6, Paris: UNESCO, 1987.

#### ZUSAMMENFASSUNG

**Der Schutz und Möglichkeiten der Konservierung und Restaurierung der technischen Dokumentation**  
*Jedert Vodopivec*

Im Beitrag sind die Schutzweisen und die Konservierungsmöglichkeiten der technischen Dokumentation dargestellt. Diese Art des Registraturgutes ist ein anderes Problem vor allem wegen des Formats, das gewöhnlich größer ist als das andere Schriftgut, und wegen der Materiale, die sind:

- beim älteren Schriftgut – gewöhnliches Papier
- beim neuen Schriftgut – verschiedene Arten von transparentpapieren.

Größere Formate und empfindlichere Schriftträger erfordern aber:

- aufmerksameres Behandeln und Verwendung,
- strengere Aufbewahrungsbedingungen,
- entsprechende Ausstattung.

Vom konservatorisch-restauratorischen Aspekt stellt das größte Problem dasjenige Registraturgut dar, das auf verschiedenen Arten von Transparentpapieren entstanden ist.

Im Prozeß der Verwendung und des Schutzes des Registraturgutes auf dem Pauspapier kommt es außer zum verhältnismäßig schnellen natürlichen Altwerden auch zu anderen Beschädigungen, von denen mechanische Beschädigungen und die Verwendung von Klebestreifen am häufigsten sind.

## Znanstvenoraziskovalno delo v arhivih

*Bogdan Lekić*

#### UVOD

Naloga prispevka ni ponuditi znanstvenoraziskovalne rešitve za vprašanja in probleme iz arhivistike, temveč opozoriti na nekatere arhivske dejavnosti in na pomembna vprašanja, ki jih je nujno reševati z znanstvenoraziskovalnim prijemom. Opo-

zori naj na mogoče smeri nadaljnjega razvoja arhivistike kot znanosti ter na tista vprašanja in probleme s tega področja, ki pri nas še zmeraj niso dovolj preučeni ali pa niso bili predmet resnih preučevanj; osvetli naj posebne in skupne interese arhi-

vov in arhivskih služb v SFRJ pri uresničevanju znanstvenoraziskovalnih projektov iz arhivske dejavnosti in mogoče organizacijske oblike znanstvenoraziskovalnega dela, pa tudi kadrovske usposobljenost arhivov za znanstvenoraziskovalno delo in druga pomembna vprašanja, ki so neposredno in posredno povezana s tovrstnim delom v arhivih.

Prispevek naj nam pomaga ugotoviti, do katere stopnje je arhivistična teorija uporabila ustrezno metodo znanstvenoraziskovalnega dela pri reševanju svojih problemov. Zato menimo, da je treba ob vsaki obravnavani dejavnosti ali vprašanju navesti literaturo; le tako bomo imeli vpogled v dosedanja prizadevanja za reševanje teoretično–praktičnih problemov. Obsežnost snovi ne dopušča, da bi vso literaturo kritično ovrednotili, prizadevali pa si bomo to storiti globalno pri pomembnejših vprašanjih iz arhivske dejavnosti.

Nekateri zgodovinarji in celo nekateri arhivski delavci še zmeraj postavljajo vprašanje, kaj je arhivistika – znanost ali pomožna zgodovinska veda. Zato menimo, da se je treba ob njem ustaviti samo toliko, kolikor je nujno ob tej priložnosti.

Iz filozofskega zornega kota je znanost bistveni dejavnik socialnega napredka, instrument prakse, raziskovanja novega na temelju vedenja o zdajšnjem in preteklem; ugotavljanje zdajšnjega stanja zato, da bi lahko predvideli prihodnost, spreminjanje stvarnosti v skladu z idealnimi cilji človeškega razvoja.

Znanost je raziskovanje in znanje, v katerem morajo biti trditve zasnovane na pomembnih in razumskih razlogih, njihova uporabna vrednost pa potrjena z uporabnostjo.<sup>1</sup>

Znanstveno spoznanje ima podobno splošno sestavo kot vsaka druga intelektualna dejavnost, z uporabo katere je treba rešiti neki praktični problem. Izhodišče so povečini izkušnja dejstva, iz teh pa se z razmišljanjem izpeljejo sklepi in se preverjajo v praksi.<sup>2</sup>

Od vseh drugih oblik družbene zavesti se znanost najbolj razlikuje po svoji metodi, ta pa mora temeljiti na treh bistvenih značilnostih: prvič, vse, kar se trdi in o čemer se sklepa, mora biti jezikovno nedvoumno izraženo; drugič, znanstvena stališča morajo biti utemeljena in soodvisna z drugim ugotovljenim znanjem, in tretjič, vse izsledke znanstvenega raziskovanja je treba praktično preveriti.<sup>3</sup>

Vsaka znanost ima svoj objekt dela ter raziskovalni predmet in nalogo, zasnovano na znanstvenoraziskovalni metodi. Objekt dela je lahko za več znanstvenih panog isti. Kar zadeva metode dela, pa znanstvenim panogam v družbenih vedah ni treba imeti posebnih raziskovalnih metod, ampak se lahko uporablja zanje metodo, utemeljeno v drugih družbenih vedah ali kombinacija metod z več znanstvenih področij.<sup>4</sup> Za vsako znanstveno panogo je značilno, da ima svoj raziskovalni predmet in nalogo, to pa je tisto, po čemer se bistveno razločujejo znanstvene panoge v družbenih dejavnostih.

Glede na to, kaj razumemo pod pojmom znanost<sup>5</sup>, ni sporno, da je arhivistika znanost, ne pa pomožna zgodovinska veda – za kar so jo dolgo imeli – dokler je bila še v začetnem obdobju

svojega teoretično–praktičnega razvoja. To nam potrjujejo tudi sodobni domači in tuji arhivistični priročniki in prispevki.<sup>6</sup>

Objekt dela arhivistike kot znanosti je arhivsko gradivo.

Predmet in naloga arhivistike v ožjem pomenu je preučevanje teorije in prakse, povezane z delom arhivov pri varovanju, prevzemanju, obdelavi (urejanju in izdelavi znanstvenoinformativnih sredstev)<sup>7</sup>, uporabi, znanstvenem in kulturnem populariziranju, informiranju, kompletiranju, publiciranju in tehnični zaščiti arhivskega gradiva. V širšem pomenu zajemata predmet in naloga arhivistike tudi preučevanje zgodovine razvoja arhivov (arhivske službe), arhivske zakonodaje in tehnike.

Če vzamemo za temelj predmet in nalogo arhivistike, je še najbolj sprejemljiva delitev arhivistike na: arhivsko teorijo, prakso, arhivsko zakonodajo, arhivsko tehniko in zgodovino arhivov. Tako delita arhivistiko Krešimir Nemeth v Priročniku iz arhivistike in Gerhart Enders v svojem arhivističnem priročniku *Poslovi u arhivu*. Podobno menita Eugenio Casanova, italijanski arhivist, in nemški arhivski teoretik Meusner<sup>8</sup> Poudariti pa je treba, da so mnenja o delitvi arhivistike tudi drugačna. Tako je v priročniku *Teorija in praksa arhivske službe ZSSR* zapisano stališče, da pomenita zgodovina in organizacija arhivske službe (tako pojmuje zgodovino arhivov tudi arhivska zakonodaja) pomožno znanstveno panogo.<sup>9</sup>

Da bi arhivi lahko izpolnili naloge, ki sta jim jih naložili družba in znanost, se je morala arhivistika ukvarjati z vsemi vprašanji, ki so neposredno in posredno povezana z objektom in predmetom njenega preučevanja – zato da bi naredila arhivsko dejavnost čim bolj smotno, učinkovito in sodobno in da jo kar najbolj prepusti v uporabo znanosti in družbi. Zato je tudi razumljivo, da se je področje predmeta in nalog arhivistike čedalje bolj širilo.

Mnenje, da se arhivistika ukvarja s problemi arhivskega gradiva od tedaj, ko ga prevzamemo v arhiv, je preživelo in ni sprejemljivo.<sup>10</sup> Pisarniško poslovanje je posebna znanstvena panoga, ki mora dati odgovore in rešitve na vprašanja, pomembna za nastanek in evidentiranje zunanjih značilnosti, kroženje, obdelavo in varstvo dokumentov, dokler so ti še v operativni funkciji ustvarjalca gradiva. Druga dela in naloge – do predaje arhivskega gradiva arhivu so seveda predmet ne samo pisarniškega poslovanja, temveč tudi arhivistike. Zato bo ta še naprej iskala tiste teoretično–praktične rešitve, ki jih bo opravljal arhiv.<sup>11</sup>

Narava predmeta in nalog arhivistike kot interdisciplinarne vede zahteva povezanost in uporabo dosežkov širokega kroga družbenih ved in pomožnih zgodovinskih ved. Od družbenih ved spadajo mednje predvsem: paleografija, sfragistika, heraldika, arheografija in zgodovina institucij. Komplementarnost teh znanstvenih ved in pomožnih znanstvenih panog z arhivistiko, ne glede na posebnost njihovega predmeta in nalog raziskovanja, je jasna. Arhivistika uporablja njihove raziskovalne izsledke toliko, kolikor ji ti pomagajo, da laže in učinkoviteje rešuje teoretično–praktična vprašanja arhivske dejavnosti. In tako kot druge vede tudi ar-



hivistika uporablja spoznanja in dosežke drugih sorodnih ved. V tem primeru so te vede za arhivistiko pomožne. Prav tako uporabljajo arhivistiko tudi druge družbene vede.

Arhivistika in pomožne zgodovinske vede pa se zelo jasno razločujejo po predmetu in nalogi. Arhivistika preučuje celostno vsa pomembna vprašanja, povezana z arhivskim gradivom (od pravnega varstva, valorizacije, prevzemanja, urejanja, izdelave znanstvenoinformativnih sredstev, prezentacije, obveščanja, objavljanja, pa vse do tehničnega varstva)<sup>12</sup>, pomožne zgodovinske vede pa se ukvarjajo s posameznimi vidiki preučevanja dokumentov, ki jih zgodovina, arhivistika in veda o zgodovinskih virih uporabljajo za boljše razumevanje in izrabljanje tovrstnih zgodovinskih virov.<sup>13</sup>

Kadar gre za metodo znanstvenoraziskovalnega dela, za arhivistiko ni mogoče reči, da uporablja samo svojo metodo. Zaradi svojega posebnega predmeta in delovnih nalog uporablja arhivistika za številna dela in naloge svoje znanstvenoraziskovalne metode, ker pa je komplementarna z drugimi družbenimi vedami, uporablja tudi metode dela teh ved.

Ne glede na to, ali arhivistika pri svojih raziskavah uporablja svoje metode ali metode drugih družbenih ved, je izredno pomembno pri preučevanju zagotoviti dialektično povezanost arhivistične teorije in prakse. Ta enotnost teorije in prakse v arhivski dejavnosti mora temeljiti na znanstveni podlagi.

#### ARHIVSKA DEJAVNOST IN ZNANSTVENORAZISKOVALNO DELO IZ ARHIVISTIKE V OŽJEM POMENU

Dejavnost arhivov kot samostojnih ustanov je razmeroma mlada. Začela se je v 19. stoletju. Arhivi in arhivske službe v Evropi in v svetu pa so se močno razvile v 20. stoletju. Pri nas so se začele razvijati v drugi polovici 19. stoletja, razmah pa so doživele šele po drugi svetovni vojni, skratka med petdesetimi in šestdesetimi leti tega stoletja.

Z nastankom buržoaznih revolucij se je izredno povečalo zanimanje za preučevanje zgodovine narodov in držav. In ker temeljijo zgodovinske raziskave v bistvu na arhivskih virih, je razumljivo, da se je bistveno spremenil tudi odnos družbe do arhivskega gradiva. Dokumentov niso več varovali samo zaradi operativnih potreb držav in njihovih vladajočih plasti, temveč kot zgodovinski vir za preučevanje družb, držav in narodov. Tako nastajajo arhivi kot samostojne ustanove, njihova temeljna naloga pa je zavarovati, prevzemati, obdelovati arhivsko gradivo ter ustvarjati možnosti za njegovo uporabo, objavljanje in drugo.

Obenem z razvojem historiografije nastajajo in se razvijajo tudi arhivi in arhivska služba, s tem pa tudi arhivistika.

V začetku razvoja arhivistike sta bila njen predmet in naloga precej zožena, z rastjo družbenih potreb in razvojem znanosti pa se je področje njenega dela čedalje bolj širilo. Na to je precej vplival razvoj raznolikih družbenih ustanov, ki ustvarjajo gradivo za razna področja družbenega življenja, pa

tudi nastanek številnih oblik in vrst dokumentov. Arhivi in arhivske službe so se čedalje bolj razvijali, arhivska dejavnost se je širila; in da bi arhivistika lahko odgovarjala na številna pomembna vprašanja, neposredno in posredno povezana z arhivskim gradivom, je morala svoja teoretična in praktična spoznanja temeljiti na znanstvenoraziskovalnem delu. Sodobne arhivistike si ni mogoče zamisliti drugače kot samostojno znanstveno panogo, kakršne so bibliotekarstvo, muzeologija ali informatika.<sup>14</sup>

V arhivističnih priročnikih (domaćih in tujih)<sup>15</sup> so obdelana vprašanja, pomembna za delo in razvoj arhivov. V njih so podana dozrajšnja teoretična in praktična domača in tuja spoznanja, ki temeljijo na znanstvenoraziskovalnem delu. To so seveda tista spoznanja in izsledki raziskav, ki so enako uporabni za vse arhive. Na nekatera vprašanja, ki so skupnega pomena za vse arhive, pa še zmeraj ni odgovorjeno. To so povečini tista, ki zahtevajo skupno organiziranje in raziskovanje. Največji del opravil in nalog, vezanih na urejanje gradiva fondov, temelji na nepretrganem raziskovanju. To se nanaša predvsem na uporabo preliminarnih zgodovinskih zapisov in na ugotavljanje notranje sestave in razvrstitev gradiva za vsak fond posebej.

O znanstvenoraziskovalnem delu v arhivih je bilo do zdaj v naših arhivističnih revijah zelo malo napisano. To vprašanje obravnava samo nekaj prispevkov.<sup>16</sup>

V teh prispevkih, razen v prispevku Sredoja Lalića, je znanstvenoraziskovalno delo v arhivih obravnavano bolj ali manj analitično in s poglobljanjem v probleme, s katerimi se mora ukvarjati arhivistika. Piseci povečini poudarjajo, da se morajo arhivisti ukvarjati z znanstvenoraziskovalnim delom iz arhivistike in drugih družbenih in pomožnih zgodovinskih ved, da bi lahko delavci v arhivih opravljali dela in naloge čim bolj kakovostno. Opozarjajo na interdisciplinarnost arhivistične vede, ki zahteva, da se arhivisti ukvarjajo z vsemi tistimi vedami, ki neposredno ali posredno vplivajo na kakovost arhivistične misli in prakse.

Prispevek Sredoja Lalića *Potrebe in možnosti znanstvenoraziskovalnega dela v arhivistiki* in za napredovanje arhivske službe SFRJ obravnava vprašanja nosilcev znanstvenoraziskovalnega dela, pa tudi kadrovske, organizacijske in gnotne možnosti za znanstvenoraziskovalno delo. Na podlagi izidov ankete opozarja na prednostna področja raziskovanja, in sicer po temle vrstnem redu: 1) arhivska služba – organizacija, načrtovanje, normiranje, standardizacija in drugo; 2) arhivistika v ožjem pomenu; 3) sistemi poslovanja s spisi in 4) krajevna zgodovina. Lalić zelo dobro ugotavlja, da bi bilo treba skupaj organizirati in financirati arhive za izpeljavo tistega dela študijskih projektov, ki so skupnega pomena za jugoslovansko arhivsko službo. Menimo, da je treba vprašanja iz arhivske dejavnosti, ki zahtevajo pri iskanju teoretičnih in praktičnih rešitev znanstveni postopek, obravnavati po temeljnih področjih arhivske dejavnosti. Skušali bomo prikazati le najpomembnejša vprašanja in probleme, ki jih je treba reševati z znanstvenoraziskovalnim prijemom – bodisi da gre za preučeva-

nje zdajšnjih rešitev ali pa za iskanje novih.

### Zavarovanje arhivskega in dokumentarnega gradiva izven arhivov

Poudarili smo že, da je treba tisti del pisarniškega poslovanja, ki je neposredno vezan na zavarovanje arhivskega gradiva, obravnavati kot problem, ki ga mora reševati poleg vede o pisarniškem poslovanju tudi arhivistika. Obe vedi morata neposredno sodelovati in komplementarno najti rešitve, ki bodo zadostile interesom operative ustvarjalcev dokumentarnega gradiva in interesom arhiva za prevzemanje arhivskega gradiva. Za arhiv so na tem področju dejavnosti – poleg zunanjih in notranjih značilnosti dokumentov – najpomembnejša vprašanja klasifikacije, evidence dokumentov, valorizacije arhivskega gradiva in vrednotenja ustvarjalcev gradiva glede na vrednost gradiva, ki nastane pri njihovem delu za znanstvene in druge potrebe.

1. Vprašanje klasifikacije gradiva je eno temeljnih vprašanj pisarniškega poslovanja in arhivistike. Od tega, kako je to vprašanje rešeno, je odvisno, koliko bo sistem ureditve gradiva ustrezal ne samo operativi ustvarjalcev gradiva, temveč tudi arhivom pri nadaljnji obdelavi in uporabi arhivskega gradiva. Izkušnje kažejo, da je enotna klasifikacija graditve po snovi (glavne skupine, skupine in podštevilke) najboljša rešitev.<sup>17</sup> Na žalost uporabljajo za zdaj to klasifikacijo povečini v organih uprave družbenopolitičnih skupnosti – pa tudi v teh ne povsod.

Enotna klasifikacija gradiva po vsebini je izredno dobra rešitev, ki ni odvisna od notranjih organizacijskih sprememb ustvarjalcev gradiva. Po drugi strani ta klasifikacija zelo učinkovito in smotno zagotavlja informacije o vsebini gradiva – bodisi da gre za dokumentarno gradivo, ki je operative narave, ali pa za arhivsko kot vir znanstvenega in drugega spoznanja. Izpeljava te klasifikacije v praksi je preprosta, seveda če dobro poznamo sistem klasifikacije in sistem kartotečne obdelave.

Pri enotni klasifikaciji gradiva po vsebini nastajajo težave zato, ker je treba poprej temeljito preučiti, kolikšno pristojnost za opravljanje del in nalog ima vsaka od ustanov, v kateri nameravajo vpletati ta sistem. Nujno je torej treba raziskati opravila glede na vsebino, na podlagi tega pa določiti klasifikacijske znake. Enotnost klasifikacije se kaže v tem, da ima določena vsebina ne glede na ustanovo isti klasifikacijski znak. V tem sta tudi največja prednost in največji pomen tega sistema klasifikacije.

Ker ima torej preprosta klasifikacija gradiva po vsebini takšne prednosti, bi uporabo tega sistema klasifikacije v pisarniškem poslovanju kazalo preučiti tudi pri ustanovah z drugih področij družbenih dejavnosti. To pa je v resnici zelo zahtevno in obsežno delo. Takšno znanstvenoraziskovalno delo je mogoče uspešno opraviti samo ob zavzetem sodelovanju številnih delovnih skupin strokovnjakov in ob porazdelitvi nalog, ki naj bi jih pomagale uresničevati vse arhivske službe od zveznih, republiških, pokrajinskih do občinskih skupaj z ustreznimi ustanovami, kjer se razvršča gradivo. Brez

pretiravanja lahko rečemo, da ima takšen sistem klasifikacije prihodnost posebno zato, ker je najprimernejši za avtomatsko obdelavo pisarniškega poslovanja.<sup>18</sup>

2. Pisarniške evidence ne glede na to, ali gre za sistem delovodnika ali kartoteke, so še posebno pomembne tako za zavarovanje kot za obveščanje o vsebini gradiva. Ti dve temeljni značilnosti sta enako pomembni za operativno delo ustvarjalca gradiva in za uporabo arhivskega gradiva – potem ko je le-to prevzeto – v znanstvene namene.

Sistem klasifikacije in sistem evidentiranja gradiva sta temeljni zahtevi, na podlagi katerih je treba razvijati nadaljnjo obdelavo fondov gradiva v arhivih. Zato bi morali znova preučiti vprašanje evidence in ponuditi tiste rešitve, ki bi ustrezale tako operativnim kot arhivskim potrebam. Gre za to, da te evidence ohranijo svoj pomen tudi potem, ko je izločeno tisto dokumentarno gradivo, ki je brez vrednosti. Le tako se lahko arhivi ognejo velikanskemu delu – pripravi arhivskih popisov, saj evidence v pisarniškem poslovanju niso nič drugega kot ena od oblik arhivskega popisa.

Pri vodenju spisovnih evidence v pisarniškem poslovanju z AOP je veliko lažje voditi evidence kot pa pri klasičnih oblikah. Z AOP je mogoče dobiti evidence dokumentarnega gradiva pa tudi arhivskega, potem ko izločimo dokumentarno gradivo, ki je brez vrednosti. S to drugo evidenco dobiva arhiv, skupaj z arhivskim gradivom, tudi informativno sredstvo. Da bi to izpeljali, moramo pri vodenju evidence v pisarniškem poslovanju zagotoviti vse pomembne podatke, nujne za zadostitev operativnih in arhivskih potreb. Nekatera dozdejšnja preučevanja in praktične izkušnje pri reševanju tega problema v zvezni upravi kažejo, da so na dobri poti.<sup>19</sup>

Očitno gre za problem, ki ga je treba še naprej preučevati ob sodelovanju strokovnjakov pisarniškega poslovanja, arhivistike in informatike – AOP.

3. Valorizacija arhivskega gradiva, skratka vsebinska in druga ekspertiza znanstvene in praktične vrednosti dokumentov je ena najzahtevnejših in najodgovornejših nalog vsakega arhiva.<sup>20</sup> To nalogo opravljajo arhivi tako, da uporabljajo sezname kategorij dokumentarnega gradiva z roki hranjenja za vsako ustanovo posebej, ki jih sprejemajo ustvarjalci gradiva v soglasju s pristojnimi arhivi. Takšen seznam lahko nastane samo z raziskovalnim delom. Poleg tega je treba izdelati še historiat ustvajaleca fonda (ustanovitev in statusne spremembe, področje del in nalog, organizacija, pisarniško poslovanje, kompletnost gradiva, izvornost dokumentov, fizična ohranjenost) in popis dokumentarnega gradiva.

Pomembno je poudariti, da je (pri nas in v svetu) s predpisi določena pristojnost arhivov glede vrednotenja in odbiranja arhivskega gradiva iz dokumentarnega gradiva. Prav tako pomembno je, da se pri nas še zmeraj trajno hrani velik odstotek (50 do 60 odstotkov) gradiva v primerjavi z mnogimi drugimi deželami v svetu. Priznati moramo, da ta problem še zmeraj ni dovolj preučen in da še nismo našli primerne metode dela, s katero bi lahko



ustrezno rešili to temeljno vprašanje arhivistike. Gre za to, da se seznami kategorij dokumentarnega gradiva z roki hranjenja narede na podlagi vrste in naziva dokumentarnega gradiva, ne pa na temelju vsebinske razčlenbe dokumentov. Da je to res, nam potrjuje tudi dejstvo, da v naši arhivistični literaturi še nimamo objavljenega prispevka o ekspertizi dokumentov ali določeni vrsti dokumentov glede na njihove zunanje in notranje značilnosti, zaradi katerih se shranjujejo trajno. Ne govorimo o merilih za vrednotenje arhivskega gradiva, temveč o metodi, kako poteka vrednotenje, na kar opozarja naša arhivistična literatura.<sup>21</sup>

Vprašanje valorizacije arhivskega gradiva mora biti metodološko in organizacijsko precej drugače postavljeno. To delo je treba opraviti po področjih družbenih dejavnosti, znotraj teh pa po istovetnih ali sorodnih ustanovah. K temu delu je treba pritegniti – to je odvisno od gradiva – ustrezne profile strokovnjakov, ki preučujejo zgodovino določenih področij družbenega življenja. Ni treba, da so objekt valorizacije vrste in nazivi dokumentov, ampak njihova vsebina. Če bi poleg vsebinskega merila upoštevali tudi druga merila, bi se s takšnim vrednotenjem dokumentov ognili vsakršnemu tveganju, ki ga prinaša zdajšnji sistem valorizacije. Zaradi tega vrednotenje arhivskega gradiva ni in ne sme biti samo problem arhivskih delavcev in ustvarjalcev gradiva, temveč zgodovinarjev, ekonomistov, pravnikov in mnogih strok, katerih zdajšnje in prihodnje raziskave so zasnovane na arhivskih virih. Glede na zahtevnost in obsežnost nalog bi se morala arhivska služba Jugoslavije organizirati tako, da bi to delo porazdelila po arhivskih službah federacije pa tudi po republiških in pokrajinskih, in sicer tako, da bi imeli pregled nad značilnostmi razvoja nekaterih dejavnosti na posameznih področjih.

4. Vrednotenje ustvarjalcev gradiva na podlagi zgodovinske vrednosti dokumentov pri njihovem delu je zelo pomembno. Gleđano metodološko, bi bilo treba to vprašanje preučiti na že pojasnjeni način vrednotenja arhivskega gradiva. S takšnim vrednotenjem naj bi z ekspertizo dokumentov ugotovili tiste ustvarjalce gradiva, katerih dokumenti nimajo lastnosti zgodovinskih virov. Veliko lokalnih arhivov je takšno vrednotenje že opravilo na podlagi globalnih procesov. Priznati pa je treba, da takšno vrednotenje ne temelji na ekspertizah, ki na podlagi raziskovalnega dela potrjujejo, da so nekateri ustvarjalci gradiva upravičeno izpuščeni iz varstvenega sistema. Do zdaj v naši arhivistični literaturi nimamo nobene tovrstne znanstvene ekspertize. To pove, da se je treba problema lotiti precej bolj odgovorno. Arhivistična praksa in nekatere splošne ocene zgodovinske vsebinske vrednosti gradiva mnogih ustanov (iz gospodarstva, prosvete, zdravstva idr.), ki imajo identično gradivo, kažejo, da se morajo arhivi rešiti varstva gradiva številnih ustvarjalcev. To pa je mogoče storiti le na podlagi poprejšnje ekspertize.

## Obdelava arhivskega gradiva (urejanje in izdelava znanstvenoinformativnih sredstev)

Pod obdelavo arhivskega gradiva v širšem pomenu besede ni treba razumeti samo izdelave znanstvenoinformativnih sredstev, temveč tudi celotno delo arhivarjev pri pripravi fondov in zbirk za urejanje. To praktično pomeni, da pod znanstvenoraziskovalno delo ni mogoče uvrstiti samo tehničnih del ali opravil klasifikacije in sistemizacije arhivskega gradiva.

Za obdelavo arhivskega gradiva fondov so posebno pomembni: raziskovanje in preučevanje ustvarjalcev fondov za neko družbeno ureditev ali področje dejavnosti; izdelava preliminiranih zgodovinskih zapisov in izdelava znanstvenoinformativnih sredstev.

1. Preučevanje historiata ustvarjalcev fondov in nastanka gradiva za neko družbeno ureditev po področjih dejavnosti je ena zelo pomembnih nalog arhivistike.<sup>22</sup> Na podlagi raziskovalnih izsledkov, ki dajejo nadrobnejše podatke in informacije o ustvarjalcih gradiva in gradivu (kraju, položaju, statusu, področju dela, hierarhičnem mestu v sestavi državopolitične ureditve, subordinacijskih odnosih idr.) je mogoče presoditi in izoblikovati nekatera bistvena stališča, pomembna za valorizacijo arhivskega gradiva, za prioriteto obdelave fondov, za urejanje, za odločitve, katera vrsta znanstvenoinformativnih sredstev se bo izdelovala, za vrstni red objavljanja gradiva idr.

Poznavanje historiata in gradiva ustanov nekega področja je pogoj za lažje, učinkovitejše in bolj smotno delo pri obdelavi gradiva vsakega posameznega fonda. Zato ni naključje, da nekateri arhivi, ki so kadrovsko bolj zasedeni, organizirajo obdelavo fondov čedalje bolj na opisani način. Žal pa je treba povedati, da je naša arhivistična literatura namenila temu vprašanju malo pozornosti.

2. Izdelava preliminarnih zgodovinskih zapisov je temeljni pogoj, da lahko začnemo urejati gradivo kakega fonda.<sup>23</sup> Ti zapisi so posebno pomembni za tiste fonde, za katere niso ohranjene temeljne evidence pisarniškega poslovanja ali pa tedaj, če ustvarjalci gradiva niso upoštevali predpisov o pisarniškem poslovanju, pa tudi tam, kjer je gradivo pomanjkljivo.

Da bi preliminarni zgodovinski zapis ustrezal svojemu namenu, je nujno raziskovati in preučevati vse pomembne vire (arhivsko gradivo, predpise, literaturo) in na podlagi teh ugotoviti historiat ustvarjalca fonda (nastanek, položaj, funkcije in naloge, področje dela, organizacijo, prenehanje dela) pa tudi pisarniško poslovanje, stopnjo ohranjenosti gradiva in klasifikacijski načrt z metodičnim napotilom za urejanje gradiva. Iz teh temeljnih prvin preliminarnega zgodovinskega zapisa se jasno vidi, da je treba, še preden se lotimo tehničnih opravil urejanja gradiva, opraviti ustrezno znanstvenoraziskovalno delo.

Brez poprej narejenega preliminarnega zgodovinskega zapisa preprosto ni mogoče urejati gradiva fonda, če nočemo, da bi bilo to tako odgovorno opravilo improvizirano. To zadeva posebno gradivo fondov iz povojnega obdobja, pri katerih niso



bili spoštovani predpisi o pisarniškem poslovanju pa tudi ne ohranjene evidence pisarniškega poslovanja, gradivo ni urejeno in je velikokrat le deloma ohranjeno. Za razliko od evropskih in drugih dežel, kjer prevzamejo v arhiv gradivo v urejenem stanju z vsemi evidencami, so se pri nas arhivi prisiljeni ukvarjati tudi z opravi pisarniškega poslovanja. Da bi se gradivo spravilo v red, ki bo kar najbolj prikazal dejavnost ustvarjalea gradiva in potrebe za uporabo v znanosti, je nujno preučiti in določiti sestavo, sistem klasifikacije in sistemizacije gradiva – to je bistvena vloga preliminarnega zgodovinskega zapisa pred začetkom urejanja, za tem pa postane – nekoliko spremenjen in dopolnjen – sestavina znanstvenoinformativnega sredstva.

3. Izdelava znanstvenoinformativnih sredstev pomeni obdelavo arhivskega gradiva v ožjem pomenu. Temu vprašanju je v naši domači in tuji arhivistični literaturi namenjene veliko pozornosti.<sup>24</sup> Sprejeta so tudi navodila za izdelavo posameznih znanstvenoinformativnih sredstev.<sup>25</sup> Po arhivistični literaturi delimo informativna in znanstvenoinformativna sredstva na splošna (ta dajejo znanstvene informacije o fondih in zbirkah enega ali več arhivov, kot so splošni inventar, vodnik, katalog, pregled) in posebna, ki dajejo znanstvene informacije o gradivu enega fonda ali zbirke, mednje spadajo sumarni inventarji, analitični inventarji in regesti).

Vsa znanstvenoinformativna sredstva morajo imeti skupno značilnost: dati morajo jasno in zanesljivo informacijo. Eno in drugo pa je največ odvisno od subjektivnega dejavnika – obdelovalca. Zato zahteva izdelava znanstvenoinformativnih sredstev od obdelovalca ne samo celostno poglobljanje v vsebino gradiva, temveč tudi to, da kar najbolj ve, kakšne vrste in oblike informacij potrebuje znanost. To nalogo pa je mogoče dobro opraviti le z veliko poprejšnjega raziskovalnega truda in znanja, saj je vsak fond po vsebini gradiva specifičen. Tako je zaradi tega, ker je njegova vsebina odvisna od področja dela, vloge in nalog ustvarjalea fonda, pa tudi od tega, kateremu področju in skupini dejavnosti pripada ustvarjalec gradiva.

Prostor nam ne dopušča, da bi razčlenili znanstvenoinformativna sredstva, zato se bomo ustavili pri dveh najbolj aktualnih vprašanjih: prvič, ali zdajšnje klasične vrste znanstvenoinformativnih sredstev zadoščajo za obdelavo sodobnega arhivskega gradiva, in drugič, posodabljanje znanstvenoinformativnih sredstev in njihova avtomatska obdelava.

Na prvo vprašanje je odgovorila arhivistična praksa, toda ne povsem. In ker je čedalje več fondov in arhivskega gradiva v arhivih, se obdelajo samo vsebinsko izredno pomembni fondi in zbirke. Po drugi strani pa sumarni inventarji niso najprimernejši za obdelavo gradiva tistih fondov, ki vsebujejo gradivo različnega vsebinskega pomena. Na eni strani so torej potrebe znanosti, na drugi pa vprašanje kadrovskih možnosti v arhivu, saj je treba obvladati obdelavo velikanske količine gradiva; zato se je v arhivistični praksi pojavila potreba po izdelavi novega znanstvenoinformativnega sredstva, ki je kombinacija sumarnega in analitičnega

inventarja.<sup>26</sup> Vprašanje, ali bi bilo treba obdelavo (sumarno in analitično) opravljati v sklopu enega informativnega sredstva ali dveh, je treba še preučiti. Menimo pa, da ni sporno, ali je treba obdelati gradivo, ki ni enake vsebinske narave, v sklopu istega fonda z različnim prijemom. To se nanaša zlasti na gradivo tistih fondov, katerih ustvarjalei so svoje najpomembnejše funkcije opravljali na sejah. Razumljivo je, da je material s sej vsebinsko najpomembnejše gradivo in da je za znanost pomembno, da se analitično obdelata – ne pride pa to v poštev za drugo gradivo.

Pri drugem vprašanju je bilo doslej večkrat poudarjeno, da je treba znanstvenoinformativna sredstva posodobiti, vendar je bilo na to premalo odziva. Se zmeraj nimamo niti ene analize zdajšnjih znanstvenoinformativnih sredstev glede na njihove funkcije in možnosti za njihovo avtomatsko obdelavo. Brez takšnih analiz, opravljenih po vrsti znanstvenoinformativnih sredstev, ni mogoče govoriti o posodabljanju klasičnih znanstvenoinformativnih sredstev. Informatiki pogosto poudarjajo, da je treba znanstvenoinformativna sredstva prilagoditi AOP, pri tem pa ne ponudijo rešitev. Vztrajajo pri izdelavi indeksa – ta naj bi bil poleg znanstvenoinformativnih sredstev, kakor da arhivistika ne bi predvidela izdelave registrov (predmetnih, imenskih, geografskih ipd.). Napačna je tudi teza, ki izhaja iz tega, da je treba zdajšnja znanstvenoinformativna sredstva prilagoditi AOP, in ne obrnjenjo. Za zdaj pa ni sporna zahteva, da je treba jezik znanstvenoinformativnih sredstev prilagoditi tako, da ga bo mogoče uporabljati v AOP.

Posebno pomembno je poudariti, da si arhivistika, ki uporablja načela in metode dela informatike kot vede, prizadeva, da bi postal njen informacijski sistem čim bolj racionalen in učinkovit. Zato je napačno govoriti o nekem enosmernem prilagajanju. Kolikšno bo to prilagajanje z ene ali z druge strani, bodo morale pokazati šele temeljite raziskave.

### Informacijski sistem

Dandanes si ni mogoče zamisliti, da bi lahko arhiv uspešno opravljal svojo temeljno nalogo (ustvarjanje možnosti za uporabo arhivskega gradiva v znanstvene in druge namene) brez izdelanega enotnega sistema informiranja o arhivskem gradivu, ki ga imajo na voljo arhivi.

Informativna služba v arhivih je začela nastajati pred 30 leti<sup>27</sup> in odtlej je ta tema še zmeraj aktualna. Ker se znanstveniki čedalje bolj zanimajo za uporabo arhivskega gradiva, si arhivistika prizadeva rešiti to vprašanje na prav poseben način. Zato so na osmem kongresu jugoslovanskih arhivskih delavcev v Prištini leta 1976 med drugimi temami obravnavali tudi to.<sup>28</sup>

Tudi v arhivistični literaturi tehnološka revolucija ni ostala neopažena. Gre za tista sodobna tehnična sredstva, s katerimi se ustvarjajo sodobne vrste in oblike dokumentov na eni strani, na drugi pa se omogoča izdelava učinkovitejšega informacijskega sistema.<sup>29</sup> Zato postaja izdelava zasnove informacijskega arhivskega sistema čedalje bolj aktualna. Tej temi so namenili pomembno mesto na



zveznem posvetovanju arhivskih delavcev Jugoslavije leta 1981<sup>30</sup>, ko so tudi sklenili, da pomeni referat podlago za ugotavljanje in načrtovanje enotnega jugoslovanskega arhivskega informacijskega sistema ter da se sprejme samoupravni sporazum, s katerim naj bi določili sestavine informacijskega sistema.<sup>31</sup> Naslednje leto, 1982, so na drugem zveznem posvetovanju arhivskih delavcev obravnavali sestavo arhivskega informacijskega sistema.<sup>32</sup> Samoupravni sporazum o arhivski informativni dejavnosti v Jugoslaviji pa je bil podpisan leta 1983.<sup>33</sup>

Ta tema je bila spet na vrsti na zveznem posvetovanju jugoslovanskih arhivskih delavcev leta 1986. Tokrat naj bi opredelili elemente informativnih sredstev in spregovorili o uporabi računalnikov v arhivski informativni dejavnosti. Za popolnejši vpogled v to temo so pomembni tudi prispevki, objavljeni v reviji *Sodobni arhivi*.<sup>35</sup> Na 11. kongresu arhivskih delavcev Jugoslavije leta 1989 so kot prvo temo obravnavali enoten arhivski informacijski sistem.<sup>36</sup>

To, da se arhivska služba v Jugoslaviji ukvarja z oblikovanjem enotnega informacijskega arhivskega sistema kar trinajst let, samo potrjuje, kako pomembno in zapleteno je to vprašanje. Kljub zdajšnjim teoretičnim in praktičnim dosežkom pa še zmeraj ni mogoče reči, da smo ta problem obvladali tako, kot bi bilo potrebno. Osrednje vprašanje sodobnega informacijskega arhivskega sistema je, kako dati čimbolj popolne in natančne podatke in informacije znanstvenim in drugim uporabnikom gradiva, ki ga imajo arhivi. Veliko bolj se ukvarjamo z vprašanjem avtomatske obdelave podatkov, s tistim, kar je uporabno za prakso v arhivu, manj pa z osrednjim vprašanjem – odkrivanjem vsebine arhivskega gradiva. Očitno bo potrebno še veliko drugega raziskovalnega dela, preden se bomo dokopali do znanstveno utemeljenih sklepov. Opozorili bomo na nekatera vprašanja, ki zahtevajo odgovore, obenem pa so nujni pogoji za enoten informacijski arhivski sistem.

1. Enoten informacijski arhivski sistem zahteva enotno metodologijo izdelave informativnih sredstev. Brez enotnih informativnih sredstev ni mogoče zagotoviti enotnega informacijskega sistema. Zato je nujno opredeliti enotne vrste, standarde in enotno metodologijo izdelave znanstvenoinformativnih sredstev. To praktično pomeni, da je treba določiti elemente za vsako vrsto nosilcev informacij v sklopu vsake baze podatkov in dati napotke za njihovo izdelavo. Če tega ne bomo imeli, bomo ostali zgolj pri načelnih obravnavah baze podatkov informacijskega sistema.

Enotni standardi znanstvenoinformativnih sredstev ali nosilcev informacij naj bi zagotovili: prvič, nova, sodobnejša znanstvenoinformativna sredstva, primerna za avtomatsko obdelavo podatkov in drugič, izdelavo enotnih znanstvenoinformativnih sredstev v vseh arhivih v državi – to pa je prvi pogoj za nastanek enotnega informacijskega arhivskega sistema.

2. Temeljito je treba preučiti klasične vrste znanstvenoinformativnih sredstev in na podlagi znanstvenih dognanj ugotoviti, koliko so po svoji sestavi

elementov, vsebini in jeziku uporabna v AOP. Da bi lahko pravilno odgovorili, moramo prej preučiti vse vrste znanstvenoinformativnih sredstev s teoretičnega in praktičnega vidika. Tako je treba ravnati zaradi tega, ker se praksa razlikuje od teoretičnih postavk; te razlike so včasih sicer upravičene, saj so se izoblikovale iz prakse kot izkušnjsko spoznanje, včasih pa tudi ne. Povedali smo že, da takšnih znanstvenoraziskovalnih analiz na žalost nimamo. Namesto tega poslušamo pavšalne presoje o klasičnih vrstah znanstvenoinformativnih sredstev – to pa v resnici ni sprejemljivo.

Pozornost je treba nameniti zlasti posebnim znanstvenoinformativnim sredstvom fondov in zbirk (sumarni inventar, analitični inventar in registri) – za razliko od splošnih informativnih sredstev (pregledov, vodnikov ipd.), katerih opisne enote, fondi in zbirke so pri posebnih znanstvenoinformativnih sredstvih enote opisa arhivskega gradiva različne – škatla, zadeva in dokument. Zato je treba pri preučevanju teh znanstvenoinformativnih sredstev paziti na globino in širino informacij in podatkov, ki se obdelujejo.

3. Za izdelavo enotnega informacijskega arhivskega sistema so posebno pomembna gesla, tezaver ter širina in globina obdelave indeksa, ki se bo uporabljal v sistemu obdelave gradiva, ter odlaganja in preiskovanja informacij.

Vsebino enot opisa arhivskega gradiva je treba opisati (indeksiranje) z najprimernejšimi, najbolj jasnimi in natančnimi besedami. Zato je nujno sprejeti enoten geslovník ali deskriptorje, v katerih ni sinonimov, polisemov in homonimov.<sup>37</sup> In ker vsaka zgodovinska doba (zaradi družbenopolitičnih, gospodarskih, kulturnih tehnoloških sprememb) prida jeziku nekatere značilne posebnosti – te pa se nujno zrealijo v besednjaku dokumentov, se postavlja vprašanje, koliko je mogoče besednjak informacijskega sistema prilagoditi besednjaku dokumentov ali obrnjeno, toda da pri tem deskriptorji kar najbolj zrealijo vsebino dokumentov in duh časa, v katerem so nastali. Ostane nam torej sestavljanje besednjaka (enotnega geslovníka) in preučevanje možnosti za prilagajanje tega besednjaka posameznim zgodovinskim obdobjem.

Vprašanje besednjaka je najtesneje povezano z izdelavo tezavra. To se najbolj kaže v definiciji tezavra, ki jo je sprejel Unesco: »Tezaver je dinamični besednjak semantičnih in generično povezanih pojmov, ki zajema določeno območje človeškega znanja.«<sup>38</sup> Ni nič drugega kot skup deskriptorjev za določeno področje v obliki besednjaka.<sup>39</sup> Sestavljajo ga določene besede, razvrščene po vrstah in razdeljene v podskupine, ki jih označuje določena ključna beseda.<sup>40</sup> Skratka, tezaver sestavlja besednjak deskriptorjev, ki izvira iz arhivskega gradiva in razmerja med deskriptorji.<sup>41</sup> Povedano arhivistično: tezaver ni nič drugega kot klasifikacijska shema besed ali pojmov (od njihovega najbolj splošnega do najožjega pomena), strukturiranih v določeni hierarhiji, po kateri je mogoče dajati vse pomembne informacije iz vsebine arhivskega gradiva. Rešiti bo treba tudi vprašanje širine in globine obdelave indeksa (registra). Temeljno vprašanje pa je, kako enotno tematizirati sestavo baze infor-



macij o vsebini arhivskega gradiva, ne glede na fonde in zbirke ter njihovo pripadnost arhivom. Kadar gre za strukturo informacij o fondih in zbirkah, se nam zdi, da bi bilo dobro uporabiti delitev po področjih dejavnosti, ki nam jo daje statistika; kadar pa gre za sestavo informacij baze podatkov o vsebini gradiva, bi morali temeljito preučiti uporabnost enotne klasifikacije gradiva po snovi, ki je zasnovana na decimalnem sistemu (glavne skupine, skupine, podskupine) klasifikacije, uporablja pa se v pisarniškem poslovanju.<sup>42</sup> Prostor nam ne dopušča, da bi nadrobneje razčlenili vse prednosti tega sistema klasifikacije, zato opozarjamo samo na nekatere najpomembnejše: prvič, zelo uspešno se uporablja v pisarniškem poslovanju upravnih organov; drugič, izredno primerna je za avtomatsko obdelavo podatkov; in tretjič, omogoča učinkovito dajanje informacij o določeni snovi iz gradiva več ustvarjalecev ali fondov.

Če bodo raziskave pokazale, da je enotna klasifikacija po snovi uporabna tudi na drugih področjih dejavnosti – to je mogoče ugotoviti tudi na podlagi funkcij in nalog ustvarjalecev gradiva, potem smo našli tisto rešitev, ki bo izredno učinkovita pri informiranju znanstvenih in drugih uporabnikov o vsebini gradiva. To zelo obsežno in zapleteno nalogo pa je mogoče opraviti samo z organiziranim skupnim raziskovanjem vseh arhivskih služb v državi ob pomoči ustvarjalecev gradiva.

### **Raziskovanje in snemanje arhivskega gradiva v domačih in tujih arhivih za dopolnjevanje arhivskih zgodovinskih virov**

Raziskovanje in snemanje arhivskega gradiva v domačih in tujih arhivih je ena od pomembnejših nalog sodobne arhivske službe. Brez dopolnjenih arhivskih virov domače in tuje proveniencije ni mogoče niti celostno zajeti in preučevati jugoslovanske zgodovine, zgodovine posameznih narodov, narodnih manjšin in zgodovine domačega kraja. Dopolnjevanje arhivskih virov naj bi dopolnilo pomanjkljive fonde in zbirke z zgodovinskimi arhivskimi viri domačega in tujega izvora in obogatilo celotni fond arhivskega gradiva. Brez virov tuje proveniencije ni mogoče dobiti celotne podobe o državnih, političnih, gospodarskih, kulturnih in drugih odnosih in sodelovanju naših narodov z narodi in državami v Evropi in svetu. To so temeljni razlogi, zaradi katerih so v veljavnih arhivskih zakonih določene pravice in dolžnosti arhivov federacije, republik in pokrajin, da opravljajo raziskave in snemajo arhivsko gradivo v tujih arhivih zaradi dopolnjevanja.<sup>43</sup>

Raziskovanju in snemanju arhivskega gradiva v tujih arhivih je namenjene v naši arhivistični literaturi veliko pozornosti. V njej avtorji opozarjajo na pomen iz zahtevnost te naloge, na metodologijo in organizacijo dela in na nujno potrebne strokovne delavce, ki lahko uspešno opravijo to raziskovalno delo, pa tudi na arhive v tujini, ki imajo gradivo, pomembno za zgodovino naših narodov.<sup>44</sup>

Izredno pomembno pa je – in to je treba posebej poudariti – da je za opravljanje te naloge potrebno zelo strokovno osebje (z ustreznim znanjem o zgo-

dovinskem obdobju, ki ga raziskujemo in z izkušnjo pri raziskovanju in odbiranju dokumentov) in odlični poznavalci jezika tistih dežel, v katerih poteka raziskovanje.

Prizadevanje jugoslovanskih arhivskih služb, da bi bilo raziskovanje in snemanje gradiva v tujih arhivih učinkoviteje in bolj smotrno organizirano, je povsem upravičeno. Gre za to, da se namesto posameznih interesov inštitutov, akademij, univerz in drugih ustanov, ki opravljajo tematske raziskave v tujih arhivih, organizira sistematično raziskovanje fondov in zbirk, reprodukcije tega gradiva pa naj bi se distribuirale v arhivih, v skladu z njihovimi interesi. Žal pa do zdaj arhivska služba ni mogla doseči kakršnega koli soglasja in dogovora s temi znanstvenimi ustanovami. Velik korak na tem področju pa so dosegli arhivi z dogovorom, da bodo njihove raziskave potekale sistematično. Kako pomembno je to za učinkovitost in varčevanje denarja, nam zelo dobro ponazarja Vodnik arhivskega gradiva fondov Državnega arhiva v Pragi, ki ga je izdelal Arhiv Slovenije.<sup>45</sup>

Gledano metodološko je to znanstvenoraziskovalno delo arhivov treba organizirati v naslednjih fazah dela: ugotavljanje fondov in zbirk, če ni ustreznih pregledov; ugotavljanje prednosti držav in njihovih arhivov, v katerih bodo potekale raziskave; sporazumno dogovarjanje (med arhivi federacije, republik in pokrajin) o porazdelitvi raziskovanja in evidentiranja gradiva v arhivih posameznih dežel; začenjanje sistematičnega raziskovanja in evidentiranja arhivskega gradiva na podlagi ugotovljene prednosti in pregleda evidentiranega gradiva, začetek snemanja dokumentov.

### **Izdajateljska dejavnost**

Pod izdajateljsko dejavnostjo arhiva pojmujejo predvsem znanstvenoraziskovalno delo in pripravo rokopisov za tiskanje publikacij.<sup>46</sup> Znanstvenoraziskovalno delo arhivov v sklopu izdajateljske dejavnosti lahko razdelimo v štiri temeljne skupine: pripravo in objavljanje rokopisov znanstvenoinformativnih sredstev; pripravo in objavljanje arhivskega gradiva; pripravo in objavljanje znanstvenih študij in prispevkov iz arhivistike ter pripravo in objavljanje študij in prispevkov iz krajevnega zgodovine.

1. Priprava in objavljanje rokopisov informativnih in znanstvenoinformativnih sredstev je ena zelo pomembnih nalog vsakega sodobnega arhiva. S tovrstnimi publikacijami arhivi najučinkoviteje širijo znanstvene informacije o fondih in zbirkah in gradivu, ki ga imajo. Z objavljanjem znanstvenoinformativnih sredstev znanstvena in druga javnost neposredno dobiva informacije o določenem fondu ali zbirki. Pri objavljanju je treba dati prednost splošnim informativnim sredstvom (pregledi, vodniki, katalogi, splošni inventarji ipd.), ki dajejo temeljne informacije o vseh fondih in zbirkah, ki jih imajo arhivi.<sup>47</sup> Vodniki fondov in zbirk so ena najboljših splošnih znanstvenoinformativnih sredstev.

S pripravo rokopisa in z objavljanjem posebnih znanstvenoinformativnih sredstev (sumarni, analitični inventar, regesti) dobiva znanstvena in druga javnost informacije o gradivu nekega fonda ali zbir-



ke. Rokopisi teh znanstvenoinformativnih sredstev pa se najpogosteje izdajajo v interni tehniki ali pa se uporabljajo kot rokopisi v arhivskih čitalnicah, njihovi avtorji pa ostajajo širši javnosti neznan.

Izdaja rokopisov znanstvenoinformativnih sredstev mora temeljiti na znanstvenoraziskovalnem delu. Informacije in podatki, vsebovani v znanstvenoinformativnem sredstvu, morajo zrealiti bistveno vsebino gradiva, in to natančno in jasno. Ne glede na to, ali bo rokopis znanstvenoinformativnega sredstva objavljen ali ne, mora biti skrbno pripravljen.

Ena od oblik znanstvenoinformativnih sredstev so tudi razstavni katalogi dokumentov – seveda za tisto arhivsko gradivo, ki je bilo razstavljeno na določeni razstavi.

2. Priprava in objavlanje arhivskega gradiva je ena od pomembnih in odgovornih nalog vsakega sodobnega arhiva. To gradivo je treba praviloma objavljati ob urejenih fondih in zbirkah. Objavljanje gradiva je lahko sistematično (v sklopu fondovskih celot in zbir) in tematsko (ne glede na fondovske celote in zbirke).

Arhivi morajo strogo paziti, da so pri izbiri in predstavitvi dokumentov skrajno objektivni, tako da bodo v izdaji zaobseženi vsi dokumenti, pomembni za objektivno presojanje preteklosti. Dokumente je treba objavljati v celostnem izvirnem besedilu. To so temeljne zahteve vsake tovrstne izdaje. Poleg tega je treba znanstvenoraziskovalni aparat rešiti subjektivnih presoj, sklepanja in sugestij.

Objavljanju arhivskega gradiva je v naši arhivistični literaturi namenjena precejšnja pozornost.<sup>48</sup> Vendar pa so načela za izdajanje arhivskega gradiva podana samo za arhivsko gradivo iz starejših obdobij,<sup>49</sup> za izdajanje sodobnega arhivskega gradiva pa to še ni narejeno.

Izdaje arhivskega gradiva so po svoji naravi ali namenu lahko: znanstvene (namenjene za uporabo znanstveni in drugi javnosti), znanstveno-popularne (namenjene širši javnosti, v njih se popularizirajo vidni dogodki ali osebnosti iz zgodovine z dokumenti), vzgojnoizobraževalne (namenjene učencem in študentom, kot so zgodovinska berila ipd.), informativne (namenjene turistom in drugim obiskovalcem). Izdane pa morejo biti samostojno ali v sodelovanju z drugimi arhivskimi in znanstvenimi ustanovami v državi in tujini.

3. Priprava in objavlanje rokopisov študij in prispevkov iz arhivistike sta posebno pomembna za nadaljnji razvoj arhivske stroke. Glede na predmet dela in naloge arhivov je veliko možnosti za preučevanje in pisanje študij in prispevkov iz arhivistike. Veliko vprašanj in problemov še zmeraj čaka na odgovore ali na preučevanje in posodobljenje. S hitrim tehnološkim razvojem družbe so nastale neslutene možnosti za nove oblike komunikacije med ljudmi in nove oblike informiranja. Arhivistika mora spremljati in dajati znanstvene odgovore na vsa tista vprašanja, ki so vezana na sodobno varstvo, obdelavo in uporabo arhivskega gradiva. Ta naloga je zabavna in odgovorna in je ni mogoče opravljati volontersko. Zahteva sodobnejše in bolj organizirano znanstvenoraziskovalno delo. Da je to

res, kažejo podatki, da imamo zelo malo študij, ki se neposredno ali posredno ukvarjajo s problematiko iz arhivistike. Pri nas prevladujejo prispevki, objavljeni v arhivistični literaturi<sup>50</sup>, ki so povečini nastali ob arhivističnih posvetovanjih, tistih drugih pa je precej manj. S pozorno strokovno razčlenbo ugotovimo, da velik del teh prispevkov ni znanstveno utemeljen in je bolj nekakšna informacija kot pa znanstveno besedilo.

4. Priprava in objavlanje študij in prispevkov iz krajevne zgodovine ne spada v arhivistiko. Kadar gre za območne arhive in če na njihovih ravneh ni znanstvenih ustanov, ki bi se lahko ukvarjale s krajevno zgodovino, menimo, da so arhivi edine ustanove, ki se lahko ukvarjajo s tovrstno dejavnostjo, seveda pod pogojem, da imajo za to primerne delavce (svoje in zunanje sodelavce). Treba je poudariti, da je pisanje krajevne zgodovine ne samo območne (krajevne) narave, ampak ima precej širši pomen, kar zadeva zgodovino nekega naroda, narodnostnih manjšin.

### Kulturno-prosvetna dejavnost

S kulturno-prosvetno dejavnostjo morajo arhivi seznanjati javnost s kulturno dediščino, ki jo hranijo, s pogoji, pod katerimi je mogoče uporabljati arhivske vire, da spodbudijo potencialne raziskovalce, da s predavanji seznanijo javnost z vsebinskimi vrednotami zgodovinskih dokumentov in da delujejo vzgojno-izobraževalno, posebno na mlade rodove, z ohranjanjem zgodovinskih tradicij. Vprašanjem kulturno-prosvetne dejavnosti arhivov je namenjeno v naši arhivistični literaturi precej pozornosti.<sup>51</sup>

Najpogostejše oblike kulturno-prosvetne dejavnosti arhivov so razstave arhivskih dokumentov; objavlanje dokumentov v javnih občilih, in sicer za določeno temo ali zgodovinsko obdobje; predavanja o arhivskem gradivu in njegovem pomenu; predavanja iz zgodovine na podlagi arhivskih virov; organizirani obiski arhiva, da bi obiskovalci spoznali arhiv in njegove naloge ter gradivo, ki ga hrani; hospitacije študentov zgodovine in arhivistike in druge oblike.

Ne glede na obliko delovanja bi morala biti kulturno-prosvetna dejavnost arhiva zasnovana na prej dobro preučeni arhivskih virih, ki so na voljo, in zgodovinski literaturi, tako da bi dobili čim bolj objektivno sliko o temi, ki je predmet obravnavanja. To se nanaša posebno na razstave dokumentov in predavanja. Po arhivistični literaturi je mogoče sklepati, da se ti dve najpomembnejši obliki kulturno-prosvetne dejavnosti uporabljata predvsem ob raznih zgodovinskih jubilejih, zelo malo pa je drugih tem – namenjenih znanstveni osvetlitvi kakšne pomembne zgodovinske teme ali osebnosti. Arhivi bi morali v svoji dejavnosti ostati zvesti znanosti. Znebiti se morajo idejnih in političnih predsodkov in svojo dejavnost na tem področju temeljiti na zahtevah znanstvenoraziskovalnih ugotovitev. To velja zlasti za razstave dokumentov in predavanja iz zgodovine, ki jih je treba zasnovati na kritični analizi zgodovinskih virov.

## Tehnično varstvo arhivskega gradiva

Kadar gre za tehnično zavarovanje arhivskega gradiva (konservacija, restavracija in mikrofilmiranje), se ustavimo samo ob nekaterih pomembnih vprašanjih.

1. Obolelo in poškodovano arhivsko gradivo je treba nenehno laboratorijsko analizirati, ugotavljati povzročitelje okvar ter ga ustrezno konzervirati in restavrirati. Zato so nujne nenehne raziskave pa tudi preučevanje naših in tujih izkušenj.<sup>52</sup>

Sestava gradiva in kemikalij, ki se uporabljajo pri ustvarjanju sodobnih dokumentov, je glede na čas trajanja arhivskega gradiva in berljivost njegove vsebine vprašanje, ki zahteva preučevanje ne samo zaradi ustreznih konzervatorsko-restavratorskih posegov, temveč tudi zaradi standardiziranja papirja in tiskarskega črnila, zato da se rok hranjenja dokumentov čimbolj podaljša.

2. Pri mikrofilmanju arhivskega gradiva – zato da bi zavarovali in popolnili fonde in zbirke, zaslužita posebno pozornost dve vprašanji: prvo, preučevanje in ugotavljanje enotnih snemalnih standardov, vzdrževanje in varovanje mikrofilmov, in drugo, izdelava znanstvenoinformativnih sredstev.<sup>53</sup> Pri enem in drugem so še zmeraj različni postopki. Kadar gre za znanstvenoinformativna sredstva, je treba preučiti, koliko so le-ta primerna za avtomatsko obdelavo podatkov, skratka, ali jih je in koliko jih je treba prenoviti.

## ARHIVSKA DEJAVNOST IN ZNANSTVENORAZISKOVALNO DELO IZ ARHIVISTIKE V ŠIRŠEM POMENU

Povedali smo že, da arhivistika v širšem pomenu zajema tudi arhivsko zakonodajo, arhivsko tehniko in zgodovino arhivov ali arhivske službe. Vsako od teh področij zahteva posebno preučevanje. Tokrat bomo opozorili samo na pomen njihovega preučevanja za razvoj arhivske službe in arhivistične misli.

### Arhivska zakonodaja

Če ne poznamo zgodovine razvoja arhivske zakonodaje, ne moremo preučevati razvoja arhivske službe, pravnega sistema varstva arhivskega gradiva, arhivske dejavnosti in navsezadnje arhivistične misli. Zgodovina arhivske zakonodaje nam omogoča, da lažje in boljše razumemo zdajšnje stopnjo razvitosti arhivskih predpisov. Samo s pozornim preučevanjem arhivskih predpisov je mogoče spremljati, kako so se reševala temeljna vprašanja iz pravnega varstva arhivskega gradiva in dobivala čedalje jasnejšo in natančnejšo zakonodajo. Arhivska zakonodaja nam omogoča, da ugotovimo, katere izkušnje iz preteklosti so bile slabe in katere dobre, na podlagi tega pa ustvarjamo nove. Vsak arhivski predpis iz preteklosti bogati spoznanja ne samo o razvoju pravne zakonodaje na tem področju, temveč priča tudi o stopnji razumevanja in odnosa družbe do arhivskega gradiva kot kulturne dediščine, brez katere ni mogoče preučevati zgodovinske preteklosti. Arhivska zakonodaja je dokaj

dobro zrelo razvoja arhivistike kot znanosti. In končno: poznavanje veljavne arhivske zakonodaje je pogoj za uspešno in učinkovito uresničevanje celotnega sistema varstva, obdelave in uporabe arhivskega gradiva.

Preučevanju arhivske zakonodaje še zmeraj ne namenimo dovolj pozornosti – niti približno toliko ne, kolikor bi zaslužilo.<sup>54</sup>

### Arhivska tehnika

Arhivska dejavnost je po svojem objektu, predmetu obravnave in delovni nalogi v marsičem specifična. Zato morajo biti prostori arhiva namensko projektirani ali namensko preurejeni in tehnično opremljeni. Brez ustreznih prostorskih, klimatskih, tehničnih in drugih možnosti ni mogoče zagotoviti primerne varstva, strokovne obdelave, informiranja ter uporabe in tehničnega varstva arhivskega gradiva. Zato je vprašanje arhivske tehnike neposredno povezano z učinkovitim opravljanjem temeljnih funkcij in nalog arhiva. Zato je tudi razumljivo, da je arhivski tehniki namenjene v naši arhivistični literaturi kar precej pozornosti.<sup>55</sup>

### Zgodovina arhivov ali arhivske službe

Za celostno podobo razvoja arhivistike neke države je zgodovina arhiva ali arhivske službe zelo pomembna. Zgodovina arhivov nas seznanja z nastankom, pravnim položajem, funkcijami in nalogami arhivov pa tudi z njihovo organiziranostjo, osebjem, arhivskim gradivom, ki ga premore, s stopnjo njegove obdelave in z drugim.

Če preučujemo zgodovino arhivov, lahko najbolje ugotovimo, koliko je arhivistična teorija upoštevana v praksi, in nasprotno, koliko je praksa vplivala na razvoj arhivistične teorije. Zgodovina arhivov nas seznanja z nastankom razvoja posameznih arhivov in arhivov v celoti za posamezno območje.

Preučevanja zgodovine arhivov ni mogoče ločevati od drugih arhivskih institucij, ki so kakor koli vplivale na razvoj arhivske službe in arhivistične misli. Zelo pomembno je tudi ugotoviti hierarhično razmerja med samimi arhivskimi institucijami pa tudi med arhivi in pristojnimi državnimi organi.

Naša arhivistična literatura se je precej manj ukvarjala z zgodovino arhivske službe, precej večjo pozornost pa je namenila zgodovini posameznih arhivov.<sup>56</sup>

## ZNANSTVENORAZISKOVALNO DELO IZ ARHIVISTIKE, POMEMBNO ZA JUGOSLOVANSKO ARHIVSKO SLUŽBO

Večino znanstvenoraziskovalnega dela iz arhivistike, ki je povezano z vsakdanjim delom arhivov, bodo opravljali arhivi še naprej posamično. O teh opravilih smo že govorili, zato jih ne bomo znova poudarjali. Nekaj del in nalog znanstvenoraziskovalne narave pa je takšnih, da po zahtevnosti, obsegu in uporabnosti presegajo posamezne arhive in zahtevajo združevanje kadrov in denarja za njihovo izpeljavo. To so tisti znanstvenoraziskovalni projekti, ki so skupnega pomena za jugoslovansko arhivsko službo.



Za organiziranje skupnega dela pri takšnih projektih se zavzema vsak arhiv, saj bo tako po najboljši, najučinkovitejši in najbolj smotrni poti dobil izsledke raziskav, ki jih bo lahko uporabil pri svojem delu v praksi. To so tudi projekti, ki so nujni za uresničevanje enotnega sistema varstva, obdelave, informiranja in uporabe arhivskega gradiva. Izpeljava takšnih projektov zahteva, da se arhivi natančno sporazumejo, kateri arhivi, s kakšnim osebjem in katere projekte ali dele projekta morajo izpeljati. Za uresničenje sprejetih nalog je treba zagotoviti tudi potreben denar.

Glede na to, koliko so posamezna vprašanja aktualna in pomembna za nadaljnji razvoj arhivistične teorije in prakse, bi morali – pri tem seveda ne skušamo dajati popolnega pregleda vprašanj – skupen trud usmeriti v tele raziskave:

- preučiti uporabnost enotnega razvrščanja gradiva po vsebini v pisarniškem poslovanju in zunaj upravnih državnih organov. To vprašanje je treba preučiti tudi glede na temelje za ustvarjanje enotne baze podatkov o vsebini arhivskega gradiva. K izpeljavi tega projekta je treba pritegniti arhiviste, strokovnjake za pisarniško poslovanje in informatike;

- bistvene evidence pisarniškega poslovanja je treba preučiti glede na potrebe arhivskih informativnih sredstev. Pri uresničevanju te naloge naj sodelujejo arhivisti in strokovnjaki za pisarniško poslovanje;

- organizirati vrednotenje arhivskega gradiva po področjih družbenih dejavnosti in po vrsteh arhivskega gradiva. Tako nastanejo ekspertize arhivskega gradiva, ki pa morajo temeljiti na kritični razčlenitvi dokumentov glede na zgodovinsko, kulturno in uporabno vrednost. Pri tem projektu je treba zaposliti arhiviste, zgodovinarje in druge strokovnjake za ustrezna področja;

- preučiti avtomatsko obdelavo pisarniškega poslovanja glede na varstvo, valorizacijo in popis arhivskega gradiva. Pri tej nalogi naj sodelujejo arhivisti, informatiki in strokovnjaki za pisarniško poslovanje;

- razčleniti klasična znanstvenoinformativna sredstva po njihovi vrednosti in primernosti za AOP in glede na to ponuditi rešitve. K uresničevanju te naloge je treba pritegniti arhiviste in informatike;

- ugotoviti elemente informacij za vsako bazo podatkov enotnega jugoslovanskega informacijskega arhivskega sistema. Pri tem projektu naj sodelujejo informatiki in arhivisti;

- objavljane splošnoinformativnih in znanstvenoinformativnih sredstev fondov in zbirk arhivov v Jugoslaviji. To nalogo naj prevzamejo arhivisti;

- jugoslovanska arhivistična revija: ovrednotiti bi bilo treba dozdajšnje vsebino Arhivista in na podlagi tega ponuditi novo sodobnejšo zasnovo, ki bi morala biti bolj znanstvena, kot pa je bila dozdajšnja. Dozdajšnje vsebino in zasnovo Arhivista naj razčleni uredništvo revije ali posebna skupina arhivistov;

- objavljane arhivskega gradiva je pomembno za zgodovino narodov in narodnostnih manjšin. Gre za objavljane arhivskega gradiva federacije, ki je

pomembno za vse republike in pokrajini. Za objavljanje arhivskega gradiva je treba pridobiti vse primerne znanstvene delavce;

- sistematično raziskovanje, evidentiranje in snemanje arhivskega gradiva v tujih arhivih po dogovoru je treba organizirati med zveznimi, republiškimi in pokrajinskimi arhivi za obdobje od leta 1918. Ta dela je treba prepustiti dobrim poznavalcem sodobne zgodovine;

- raziskave in preučevanje sestave gradiva in kemikalij, ki se uporabljajo pri izdelovanju sodobnih dokumentov zaradi roka njihove uporabnosti in berljivosti arhivskega gradiva. To vprašanje bi bilo treba preučiti tudi glede na možnosti za vpeljevanje standardov za dokumente, ki bi jih morali upoštevati v pisarnah, kjer nastaja gradivo. To nalogo je treba zaupati konzervatorjem in drugim ustreznim strokovnjakom, ki bi lahko opravili nujne laboratorijske raziskave.

## ORGANIZACIJA ZNANSTVENORAZISKOVALNEGA DELA

Glede na številne težave in vprašanja, ki jih morajo arhivi reševati, posebno tista, ki izhajajo ali ki bodo izvirala iz uporabe sodobnih tehničnih sredstev in nastanka novih vrst dokumentov, se morajo arhivi kadrovske in organizacijsko pripraviti tako, da lahko pravočasno odgovorijo na sodobna vprašanja arhivistike.

Preučevanje vprašanj in problemov, ki so za vse arhive skupnega pomena, je treba tudi skupaj organizirati. Da bi to dosegli, moramo: določiti arhive nosilce znanstvenoraziskovalnega dela; zagotoviti ustrezno osebje in določiti organizacijo, ki bo najučinkoviteje ustrezala postavljeni nalogi. Pri organiziranju znanstvenoraziskovalnega dela je treba upoštevati stvarne možnosti pa tudi to, koliko so rešitve sprejemljive za nosilce nalog.

Nosilci znanstvenoraziskovalnega dela, ki je za arhivsko službo skupnega pomena, bi morali biti Arhiv Jugoslavije in arhivi republik. Vsak od teh arhivov bi moral imeti v svoji sestavi skupino za znanstvenoraziskovalno delo. V teh skupinah bi morali biti strokovnjaki z znanstvenimi nazivi iz arhivistike, zgodovine in informatike.

Ob takšni organiziranosti znanstvenoraziskovalnega dela je nujna koordinacija – to pa je treba določiti v dogovoru arhivov – nosilcev znanstvenoraziskovalnega dela.

Ker gre za znanstvenoraziskovalno delo, ki je skupnega pomena, je nujno ustanoviti znanstvenoraziskovalni svet, ki bi lahko tehtno razpravljal in sprejemal programe dela, porazdeljeval dela in naloge za znanstvenoraziskovalno delo v arhivih in spremljal izpeljavo sprejetih programov. V znanstvenoraziskovalnem svetu naj bi bili najvidnejši znanstveni in strokovni delavci.

Poleg te pa je še druga možnost za organiziranje znanstvenoraziskovalnega dela arhivov, ki bi bila lahko precej bolj učinkovita in smotrna. Ne predlagamo je iz razlogov, ki bi izvirali iz stanja in razmerij v naši državi in negotovosti, ker ne vemo, kako se bo naša dežela organizirala kot država. Gre za to, da bi bilo še najbolj smotno, če bi pri enem

od arhivov v državi ustanovili arhivistični inštitut ali vsaj neke vrste številčno in kadrovsko močnejše organizacijske enote pri enem od arhivov v državi. Pri prvi različici je treba zagotoviti denar z letnimi proračuni arhivov nosilcev znanstvenoraziskovalnega dela, pri drugi pa bi bilo mogoče to vprašanje rešiti z zveznim proračunom.

Organiziranje znanstvenoraziskovalnega dela je prav gotovo vprašanje, ki mora temeljiti na potrebah arhiva, njegovi učinkovitosti in smotrnosti in na stvarnih družbenih možnostih za njegovo organiziranje. Zanesljivo pa lahko rečemo, da arhivi znanstvenih problemov svoje stroke ne bi smeli več reševati volontersko in da je zadnji čas, da rešijo to zadevo primerno, saj so tako storile že zdavnaj mnoge dežele v Evropi in drugje po svetu.

#### OPOMBE

1. M. N. Černomorski: Istočnikovedenje istorii SSSR, Sovjetskij period, Visšaja škola, Moskva 1966; dr. Nada Klarić: O kritici izvora kao naučnoj disciplini, Treći program Radio Beograda, Proleće 1970. — 2. Enciklopedija Leksikografskog zavoda, 5. Leksikografski zavod FNRI, Zagreb 1961, str. 395. — 3. Druga opomba. — 4. Mirjana Gross: Historijska znanost, Zagreb 1976, str. 307. — 5. Mala enciklopedija Prosveta, Opšta enciklopedija, četvrta izdaja, Jugoslavija, K-Pn, 2, Prosveta, Beograd 1986, str. 759; Enciklopedija Leksikografskog zavoda, 5. Majmper, Leksikografski zavod FNRI, Zagreb 1961, str. 359; Prof. dr. Stevan M. Kukoleća: Organizacioni poslovni leksikon, Rad, Beograd 1986, str. 831; Politička enciklopedija, Savremena administracija, Beograd 1975, str. 626. — 6. Priručnik iz arhivistike, SARJ, Zagreb 1977, str. 3; Sergij Villan in Jože Žontar: Arhivistika, Arhivsko društvo Slovenije, Ljubljana 1973, str. 16; Josip Butorac: Arhivska čitanka, Zagreb 1950; Teorija i praksa arhivske službe SSSR (prevod) ZAS, Beograd 1976, str. 5-8; Th. R. Schellenberg: Moderni arhivi, Principi i tehnika rada (prevod) SDARI, Zagreb 1968, str. 8; Gerhart Enders: Poslovi u arhivu (prevod), ZAS, Beograd 1981, str. 5 in 6; Priručnik iz arhivistike (francoski) preveden in izdan pri ZAS, Beograd 1982; Iv Peraten: Osnovna načela i granice arhivistike, Arhivist št. 2, str. 7; Olga Jovanović, Anka Petranović: Arhivistika, Arhivski pregled, št. 2, 1972, str. 142. — 7. Pojem in obdelava gradiva sta vzeta v širšem pomenu za izdelavo preliminarne zgodovinske beležke, klasifikacije in sistemizacije gradiva in izdelavo informativnih sredstev. — 8. Priručnik iz arhivistike, SARJ, Zagreb 1977, str. 9 do 11. — 9. Gerhart Enders: Poslovi u arhivu (prevod) ZAS, Beograd 1981, str. 5 in Teorija in praksa arhivske službe SSSR (prevod) ZAS, Beograd 1976, str. 8. — 10. Priručnik iz arhivistike (prevod iz francoščine) ZAS, Beograd 1982, str. 14. — 11. Dr. Bogdan Lekić: Prva i druga faza obrade arhivske gradje nastale posle 1945 god., Sodobni arhivi, Arhivsko društvo Slovenije in Pokrajinski arhiv Maribor, 1985, str. 57. — 12. Priručnik iz arhivistike, SARJ, Zagreb, 1977; Dr. Josip Butorac: Arhivska čitanka, Zagreb, 1950; Sergij Villan in Jože Žontar: Arhivistika, Arhivsko društvo Slovenije, Ljubljana, 1973; Teorija i praksa arhivske službe SSSR (prevod), ZAS, Beograd, 1976; Th. R. Schellenberg: Moderni arhivi, Principi i tehnika rada (prevod), SDARI Beograd, 1968; Gerhart Enders: Poslovi u arhivu (prevod), ZAS, Beograd, 1981; Sredoje Lalić: Potrebe i mogućnosti naučno-istraživačkog rada na polju arhivistike i unapređenja arhivske službe SFRJ, Arhivist, št. 1, 1977; dr. Miloš Milošević: Naučna komponenta u arhivskom radu, Arhivist, št. 1-2, 1984; dr. Jože Žontar: Razvoj i problemi jugoslavenske arhivistike, Arhivist, št. 1-2,

1987, str. 134. — 13. Stjepan Antoljak: Pomoćne istorijske nauke, Istorijski arhiv u Kraljevu, Kraljevo, 1971; Teorija i praksa arhivske službe SSSR, ZAS, Beograd, 1976; Priručnik iz arhivistike, SARJ, Zagreb, 1977; Josip Butorac – Stjepan Bačić: Iz historije pisanih dokumenata, Arhiv Hrvatske, Zagreb, 1966; Duboković-Nadalini: O sfragistici i stematologiji otoka Hvara, Arhivist, št. 3-4; Vera Hrčak: Analiza tinte u službi paleografije, Zbornik Historijskog instituta, JAZU, Zagreb, 1960; Nada Klarić: Današnje stanje, i budući zadaci pomoćnih historijskih nauka, Arhivski vjesnik, XII, 1970; Ivanka Janča-Zivanović: Obrada pečata, Arhivski pregled, št. 1-2, 1971; Jakov Stipšić: Egdotika diplomatskih izvora u prošlosti i danas, Arhivski vjesnik, XV, 1972; Bartol Zmajčić: Heraldika, sfragistika, geneologija, Školska knjiga, Zagreb, 1971; Miloš Konstantinov: Memorandumat kako formula, element značasn za arhivistika, Makedonski arhivist, št. 1, 1972. — 14. Mnenje arhivskih delavcev Jugoslavije na posvetovanju na Ohridu oktobra 1990. — 15. Opomba št. 12. — 16. Sredoje Lalić: Potrebe i mogućnosti naučno-istraživačkog rada na polju arhivistike i unapređenja arhivske službe SFRJ, Arhivist, št. 1, 1977; dr. Miloš Milošević: Naučna komponenta u arhivskom radu, Arhivist, št. 1-2, 1984; Mirjana Dajić: Naučno-istraživački rad u arhivima, Arhivski pregled, št. 1-2, str. 123; Mag. Janoš Doboš: Naučni rad u arhivima, Arhivski pregled, št. 1-2, 1987, str. 127; Laslo Brozovi: Informacija o naučnoj delatnosti arhiva Čongradске županije, Arhivski pregled št. 1-2, 1987, str. 130; Vera Trujić: Naučno-istraživački rad u arhivima, Arhivski pregled, št. 1-2, 1987, str. 133. — 17. Mladen Kosovac: Kancelarijsko poslovanje i arhivska delatnost, Privredna štampa Beograd, 1981, str. 168, 174 i 188. (Uredba o kancelarijskom poslovanju organa uprave SR Srbije, Uputstvo o sprovođenju kancelarijskog poslovanja SR Srbije, Jedinstveni klasifikacioni znakovi); Sergij Villan: Decimalna klasifikacija u arhivistici, Arhivist, št. 2, 1956, str. 3. — 18. Kancelarijsko poslovanje saveznih organa i organizacija (Materijali sa savetovanja i prepisi) Arhiv Jugoslavije, Beograd, 1990 (priedili dr. Bogdan Lekić i Olga Giler) – Slobodanka Anđelković Danilović, Hristijana Čanak i Milan Vlahović: Vodjenje osnovnih evidencija u kancelarijskom poslovanju putem AOP-a, njihov značaj i prezentacija programskog paketa str. 48; Vlado Bijelić: Vodjenje evidencija predmeta upravnog postupka pomoću sredstava AOP-a str. 59; Mladen Vujović: Vodjenje osnovnih evidencija putem automatske obrade podataka – nove mogućnosti u zaštiti arhivske gradje, str. 6. — 19. Opomba št. 18. — 20. Ekspertiza naučne i praktične vrednosti arhivske gradje, Teorija i praksa arhivske službe SSSR, Beograd, 1976, str. 57; Schellenberg R.Th: Kriteriji vrednovanja arhivske gradje, Moderni arhivi, Principi i tehnika rada, Beograd, 1968, str. 118; Enders Gerhart: Ekspertiza arhivske gradje, Poslovi u arhivu, Beograd, 1981, str. 81; Beuc dr. Ivan: Ekspertiza vrijednosti arhivske gradje koja se čuva u arhivskim ustanovama, Arhivistička predavanja dr. Ivana Beuca na arhivskom tečaju u Zagrebu 1968, Zagreb 1968, str. 80; Odabiranje i izlučivanje, Priručnik iz arhivistike, Beograd, 1982, str. 44 (prevod); Villan Sergij in Jože Žontar: Izločanje nepotrebnega registraturnega gradiva – odabiranje arhivskoga gradiva, Arhivistika, Ljubljana 1973, str. 81; Mirčić Radmila: Odabiranje i izlučivanje, Priručnik iz arhivistike, Zagreb, 1977, str. 63; dr. Bogdan Lekić: Valorizacija arhivske gradje, Arhivist, št. 1-2, 1986, str. 62; Olga Giler: Lista kategorija registraturskog materijala sa rokovima čuvanja, Arhivist št. 1-2, 1978, str. 74; Zaštita i vrednovanja audovizuelnih dokumenata, Arhivist, št. 1-2, 1988, str. 262; Vrednovanja dokumenata koji nastaju arhiviranjem samoupravljanja radnika, Sodobni arhivi 86, Maribor 1986, str. 131; Ljupče Mitošev: Odabiranje na arhivskata gradja od registraturskoga materijala na regi-



straturite, Makedonski arhivist, 1, 1972, str. 83; Dubravka Pajalić: Pristup valorizaciji audovizuelne gradje, Arhivist, št. 1-2, RT Ljubljana, Arhivist, št. 1-2, 1989, str. 124; Milić Petrović: Vrednovanje nekih masovnih dokumenata koja su do sada smatrana arhivskom gradjom, Arhivski pregled, št. 1-2, 1986, str. 10; Mr. Janoš Doboš: Vrednovanje nekih masovnih dokumenata koja su do sada smatrana arhivskom gradjom, Arhivski pregled, št. 1-2, 1986, str. 36; Trajko Zajkovski: Valorizacija na arhivska gradja, Arhivski pregled št. 1, 1980, str. 54, in drugo. — 21. Dr. Bogdan Lekić: Valorizacija arhivske gradje, Arhivist št. 1-2 1986, str. 62. — 22. S tem vprašanjem se ukvarjajo samo nekateri tuji priročniki iz arhivistike. V naši arhivistični literaturi je namenjene temu problemu zelo malo pozornosti. Za zdaj imamo na tem področju samo dve študiji: dr. Milovana Bosića: Izvori za istoriju Komunističke partije Jugoslavije 1919-1941, Izdavački centar Komunist, Beograd 1984, in dr. Bogdana Lekića: Arhivski izvori za istoriju socialističke Jugoslavije 1943-1953, godine, Arhiv Jugoslavije, Beograd 1987. Prispjevki, objavljeni v arhivističnih revijah, ki govore o obdelavi arhivskega gradiva družbenopolitičnih organizacij (Milića Petrovića, Ljubodraga Popovića, Branka Šuštarja idr.), upravnih organov (Danica J. Gavrilović idr.), tehničnega gradiva (Ivana Pudla, Vere Trujić, Dragana Čirovića, Milovana Bosića, Bogdana Lekića in drugih) pa tuđi drugi se dotikaju tega problema samo posredno. — 23. Danica J. Gavrilović: Istorijska beleška, Arhivski pregled, št. 1-2, 1973, str. 11. — 24. Vsi arhivski priročniki (domaći in tuđi) namenjaju posebno poglavje izdelavi znanstvenoinformativnih sredstev. Veliko prispevkov je namenjenih splošnim in posplošenim posameznim vrstam znanstvenoinformativnih sredstev, kot so: Olga Jovimović: Sredjivanje i obrada arhivske gradje, Arhivski almanah, št. 2-3, 1960, str. 139; Olga Mučalica: Naučno-informativna sredstva, Arhivski pregled, št. 1-2, 1971, str. 102; Krešimir Nemeth: Arhivska pomagala, Arhivski vjesnik, XI-XII 1968/69, str. 325; Miloš Milošević: Tendencije razvoja nekih naučno-oba-veštajnih sredstava, Arhivist, št. 3-4, 1958, str. 133; Za savremeniju primjenu nekih naučnoobaveštajnih sredstava, Arhivist št. 2, 1960, str. 17; Franjo Biljan-Sergij Villan -Miloš Milošević: Obaveštajna sredstva arhiva u službi nauke, Arhivist, št. 1-2, 1973, str. 21; Danica J. Gavrilović: Naučnotehnička obrada savremenih fondova sa posebnim osvrtom na iskustva Arhiva Srbije, Arhivski pregled, št. 1-2, 1967, str. 56; Hermina Djula: Sumarni inventar arhivskog fonda, Arhivist, št. 1, 1974, str. 43; Vjekoslava Hunski: Metodologija rada na izradi Vodlića, Glasnik VII/IX, 1968/69, str. 23; Vasilija Kolaković: Izrada inventara i inventarisanje arhivske gradje, Arhivist, št. 2, 1955, str. 81; Tanasije Ilić: O inventarisanju sredjenih fondova, Arhivski pregled, št. 1, 1955, str. 19; Pravilnik o strokovni obdelavi in izdelavi pripomočkov za raziskave arhivskega gradiva (Ur. l. SR Slovenije, št. 11/88). — 25. Arhivsko veće pri Arhivu Srbije 1967-1973. Stručna uputstva i preporuke Arhivskog veća, Arhiv Srbije, Beograd, 1974. — 26. Bogdan Lekić, Margareta Jovović, Milica Milićević: Izrada inventara za fondove sredjene po principu slobodne provenijencije, Deveti kongres arhivskih radnika Jugoslavije. Referati i saopštenja, SDARJ, Struga, 1980, str. 150. — 27. Ivanka Janča: Osnivanje i rad Centra za informisanje Državnog arhiva Srbije, Arhivski almanah, št. 2-3, 1960, str. 163. — 28. Krešimir Nemeth: Izgradnja jedinstvenog informacionog sistema u arhivima SFRJ, Arhivist, št. 1, 1977, str. 75. — 29. Danica D. Gavrilović: Arhivi i kibernetika, Arhivist, št. 1-2, 1971, str. 17; Novo na temu arhivi i kibernetika, Arhivist, št. 1-2, 1972, str. 88; Geljman Vinogradov: Mehanizacija informacija u arhivima, Arhivski pregled, št. 1-2, 1973, str. 107. — 30. Božidar Bojović: Koncepcija centra za informisanje Arhiva Jugosla-

vije i osnovni elementi arhivsko-informacionog sistema u SFRJ, Arhivist št. 1-2, 1981, str. 110; Olga Bećareva: Informativnot sistem i arhive, Arhivist, št. 1-2, 1981, str. 125; Vladimir Vučinić: Automatska obrada podataka u INDOK - službi kao putokaz za primenu automatizacije u arhivima, Arhivist, št. 1-2, 1981, str. 132; Ivanka Janča: Centar za informacije, Arhivist, št. 1-2, 1981, str. 151; Damir Zagota: Delovanje dokumentaciono-informativnog sistema Arhiva Hrvatske, Arhivist, št. 1-3, 1981, str. 156; Miljenko Pandžić: Neki problemi organiziranja informacionog sistema arhiva u SR Hrvatskoj, Arhivist, št. 1-2, 1981, str. 162. — 31. Jovan Popović: Prvo savezno savetovanje arhivskih radnika, Arhivist, št. 1-2, 1981, str. 10. — 32. Radomir Jemuović: Samoupravni sporazum o arhivskoj informativnoj delatnosti u Jugoslaviji, Arhivist, št. 1-2, 1983, str. 246. — 33. Isto, str. 247. — 34. Božidar Bojović: Elementi informativnih sredstava i korišćenje računara u arhivskoj informativnoj delatnosti, Arhivist, št. 1-2, 1986, str. 93; dr. Kosara Vukasović, mag. Mirjana Milenković: Dokumentarni jezik i indeksiranje informacija s posebnim osvrtom na arhivsku gradju, Arhivist, št. 1-2, 1986, str. 10. — 35. Ing. Andrej Kovačić: Metodologija izgradnje kompjutersko-plapiranih informacijskih sistemov, Sodobni arhivi 86, Maribor, 1986, str. 138; Mag. Mirjana Milenković: Automatska obrada fondova i izrada tezaurusa, Sodobni arhivi 86, Maribor, 1986, str. 142; Božidar Bojović: Iskustvo Arhiva Jugoslavije u primeni automatske obrade podataka, Sodobni arhivi 1984, str. 115; Ludvik Jerčić: Arhivi v družbenem sistemu informiranja, Sodobni arhivi 82, Maribor, 1982, str. 123; dr. Miroslav Luketić: Arhivi u sistemu naučnih i tehnoloških informacija Jugoslavije, Sodobni arhivi 89, XI, 1989, str. 55; Mag. Peter Klasinc: Arhivi nosileci informacij, Sodobni arhivi 89, XI, 1989, str. 58; — 36. Božidar Bojović, Svetlana Adžić: Izgradnja jedinstvenog arhivskog informacionog sistema i njegovo uključenje u sistem društvenih i naučnih informacija zemlje, Arhivist, št. 1-2, 1989, str. 14; Mirjana Milosavljević: Izrada, indeksiranje i anotiranje bibliografije naučno-informativnih sredstava, Arhivist, št. 1-2, 1989, str. 39; Vojislav Prodanović: Indeksiranje gradje i izrada tezaurusa, Arhivist, št. 1-2, 1989, str. 50; Suzana Srdović: Kooperativna baza podataka arhivskih naučno-informativnih sredstava u arhivima Jugoslavije, Arhivist, št. 1-2, 1989, str. 69; Mag. Slobodan Radovanović, Svetlana Radovanović: Program za pretraživanje arhivskih fondova, Arhivist, št. 1-2, 1989, str. 74. — 37. Vojislav Prodanović: Indeksiranje gradje i izrada tezaurusa kao uslov za izradu arhivskog informacionog sistema, Arhivist, št. 1-2, 1989, str. 51. — 38. Dr. Kosara Vuksanović, mag. Mirjana Milenković: Dokumentarni jezik i indeksiranje informacija s posebnim osvrtom na arhivsku gradju, Arhivist, št. 1-2, 1986, str. 109. — 39. Prav tam, str. 108. — 40. Opomba št. 37, str. 53. — 41. Prav tam, str. 5. — 42. Opomba št. 17, str. 188. — 43. Glej Zakon o arhivskom gradivu federacije in ustrezne veljavne republiške zakone. — 44. Lazar Čelap: Posećivanje inostranih arhiva u cilju korišćenja i objavljivanja arhivske gradje, Arhivist št. 1, 1966, str. 47; Ljubomir Gerasimov: Izstraživanje kao faktor vo kompletiraneto na arhivskite fondovi, Makedonski arhivist, št. 1, 1972, str. 89; Sredoje Lalić: Istraživanje i snimanje arhivske gradje u inostranim arhivima, Arhivist št. 2, 1974, str. 139; Milko Kos: Gradivo za starejšo zgodovino Slovencev v arhivih izven naših meja, JIČ, št. 1, 1963, str. 37; Vladimir Stojanović: Nekoliko podatka o dosadašnjem radu na istraživanju i mikrofilmovanju arhivske gradje u inostranim arhivima, Arhivski almanah, št. 1, 1958, str. 101; Milan Marjanović: Izvori savremene nacionalne historije i njihovo proučavanje, Arhivist, št. 1, 1954, str. 30; Milica Živković: O prikupljanju arhivske gradje za istoriju drugog svetskog rata, Arhivski pregled, št. 2, 1969, str. 116; Milovan Bosić:



Neki aspekti kompletiranja arhivske gradje kao izvora za istoriju KPI, NOR-a i revolucije, *Arhivist*, št. 1-2, 1985, str. 92; Anica Milić: Izvori za ekonomsku istoriju u arhivima Istočne Nemačke, *Arhivski pregled* št. 1, 1969, str. 127; Danica Vulović: Istorijska dokumentacija o našim oblastima u istorijskom arhivu u Gracu, *Arhivist*, št. 1-2, 1958, str. 147 in drugi. — 45. Peter Ribnikar: Vodnik po arhivskem gradivu o Jugoslaviji v Državnem osrednjem arhivu ČSR v Pragi, *Arhiv SR Slovenije*, Ljubljana 1989. — 46. Arhivske publikacije obravnavata na splošno samo dva prispevka: Matila A. Taskon: Arhivske publikacije, *Arhivist* št. 1-2, 1964 str. 94; Mirjana Dajić: Osnovni principi izdavanja nekih arhivskih publikacija, *Arhivski pregled*, št. 1-2, 1985, str. 52. — 47. Dr. Miloš Milošević: Načela izdavanja arhivske gradje, *Arhivist* št. 1, 1982, str. 125. — 48. Radovan Samardžić: Metodi priredjivanja publikovanja arhivske gradje, *Arhivski pregled*, št. 1, 1969, str. 54; Dr. Miloš Milošević: Načela izdavanja arhivske gradje, *Arhivist*, št. 1-2, 1982, str. 325; Objavljanje arhivske gradje, *Arhivist*, št. 1, 1970, str. 3; Edip Hasanagić: O izdavanju istorijskih dokumenata kod nas, *Arhivist*, št. 3-4, 1958, str. 104; Mirjana Dajić: Metodologija rada na publikovanju arhivske gradje, *Arhivist* št. 1-2, 1971, str. 128; Ivan Filipović: Načela naučno-kritičkog objavljivanja arhivskih dokumenata, *Arhivski vjesnik*, XV 1972, str. 127; Dr. Božo Madžar: Publikovanje arhivske gradje o radničkom pokretu u Bosni i Hercegovini, *Arhivist*, št. 1-2, 1985, str. 106. — 49. Dr. Miloš Milošević: Načela izdavanja arhivske gradje, *Arhivist*, št. 1, 1982, str. 125. — 50. Poleg arhivističnih priručnika sestavljajo poglavito arhivistično literaturo revije: *Arhivski pregled*, *Arhivski almanah*, *Arhivski vjesnik*, *Arhivi*, *Makedonski arhivist*, *Glasnik*, *Sodobni arhivi*. — 51. Bernard Stuli: O kulturnoj i prosvetnoj delatnosti arhivskih ustanova, *Arhivist*, št. 3-4, 1959, str. 15; Mag. Milan Todorović: Pedagoška funkcija biblioteka, muzeja i arhiva i oblici saradnje sa školama, *Arhiv Vojvodine*, Sremski Karlovec, 1977; Radmila Lekić: Kulturno-prosvetna delatnost arhiva, *Arhivist*, št. 1-2, 1984, str. 213; Ibrahim Ibrešagić: O nekim vidovima društvene i kulturno-prosvetne djelatnosti Arhiva Bosanske Krajevine u Banja Luci, *Glasnik*, VIII/IX, 1968, str. 105; Mihail Pakrovski: Kulturni i politički značaj arhiva, *Arhivski pregled*, št. 1-2, 1967, str. 25; Vasilija Kolaković: Kulturno-propagandni rad Istorijskog arhiva Beograda u znaku jubileja, *Arhivist*, št. 1, 1955, str. 75; Analiza kulturno-prosvetne delatnosti arhivskih ustanova u SR Srbiji, *Arhivski pregled* št. 1-2, 1981, str. 72. — 52. Tatjana Ribkin-Puškadžija: Konzervacija i restauracija, *Priručnik iz arhivistike*, SDARJ, 1977, str. 262; Lidija Domazetović: Metod izvodjenja konzervacije i restauracije dokumenata, *Arhivist* št. 2, 1956, str. 81; O restauraciji oštećenih dokumenata, *Arhivski pregled*, št. 1-2, 1965, str. 43; Vera Hršak-Flajšman: Principi i metode konzervacije i restauracije stare arhivske gradje u Laboratoriji Historijskog instituta Jugoslovenske akademije znanosti i umetnosti, *Arhivist*, št. 1-2, 1965, str. 59; Restauracija orijentalnih rukopisa, *Zbornik Historijskog instituta JAZU*, št. 4, 1961, str. 393; Stjepan Bočić: Postupak sa arhivskom gradjom oštećenom od elementarnih nezgoda, *Arhivski vjesnik*, VII-VIII, 1969, str. 195; Nada Davidovski: Primjena polietilena u laminaciji novina i časopisa u Laboratoriji Nacionalne sveučilišne biblioteke u Zagrebu, *Arhivist* št. 1-2, 1965, str. 62; Mag. Jedert Vodopivec: Neutralni papir – trajniji nosilac zapisa, *Sodobni arhivi* 89, XI, Maribor, 1989, str. 17; Marina Husarska: Konzervacija arhivskih i bibliotečnih fondova u Poljskoj, *Arhivski vjesnik*, VII-VIII, 389. — 53. Istvan Kovač: Evidentira-

nje mikrofilmova i izrada naučoinformativnih sredstava, *Arhivski pregled*, št. 1-2, 1971, str. 118; Veselin Mitrašinović: Principi mikrofilmovanja arhivske gradje i druge dokumentacije i problem sredjivanja i obrade mikrofilmova, *Prilozi Instituta za istoriju radničkog pokreta*, II, 1966, str. 343; Todor Taleski: Mikrofilmovanje vo Arhivot na Makedonija, *Arhivist*, št. 1, 1972, str. 34; Anatanija Urbas-Savinović: O nekim problemima mikroteka u našim arhivskim ustanovama, *Arhivist*, št. 2, 1962, str. 129; Martin Modrušan: Korišćenje mikrofilma u arhivima, *Arhivist* št. 2, 1974, str. 171; Mikrofilm u arhivima i registraturama, *Sodobni arhivi*, 81, III, 1981, str. 158; Uputstvo o mikrofilmovanju arhivske gradje i standardima, *Arhivist* št. 1, 1980, str. 89; Rukovanje, zaštita, čuvanje i arhiviranje mikrooblika, *Sodobni arhivi* 90, XII, str. 81; Vinko Grgić: Mikrofilm – arhivsko gradivo na 35 mm zvrtkih, *Sodobni arhivi* 85, VII, 1985, str. 109. — 54. V arhivskih revijah so objavljeni številni prispevki, povezani s sprejemanjem arhivskih zakonov in drugih predpisov. Opozarjamo tudi, da so v posebni rubriki Arhivista objavljeni vsi arhivski predpisi. Pri navajanju bibliografije za to temo smo se odločili samo za publikacije in prispevke, ki se ukvarjajo z arhivsko zakonodajo na splošno, ne pa s posameznimi predpisi – teh pa je v naši arhivistični literaturi zelo veliko. Franjo Biljan: Arhivsko zakonodavstvo SFRJ do 1971. godine, *Priručnik iz arhivistike*, SDARJ, Zagreb, 1977, str. 310; dr. Bogdan Lekić: Arhivsko zakonodavstvo Jugoslavije i Srbije, Beograd, 1989 (Skripta za tečaj arhivskih radnika pri Arhivu Srbije); Miloš Konstantinov: Zaštita na arhivska gradja, *Arhiv Skopja*, 1972; Bernard Stuli: Osnovni principi arhivskog zakonodavstva u SR Hrvatskoj, *Arhivski vjesnik*, VII-VIII, 1964-1965, str. 341; Jože Zontar: Novo arhivsko zakonodavstvo u Jugoslaviji, *Arhivist*, št. 1-2, 1966-1967, str. 58; Zbirka propisa iz arhivske delatnosti (priredio Jovan Popović), SARJ Beograd, 1987; Zaštita arhivske gradje federacije (priredio dr. Bogdan Lekić), *Arhiv Jugoslavije i Privredni pregled*, Beograd, 1988. — 55. Poleg številnih prispevkov, objavljenih v arhivističnih revijah, ki se ukvarjajo z arhivsko tehniko, opozarjamo zlasti na priručnik *Arhivska tehnika*, ki ga je izdalo Arhivsko društvo Slovenije v Ljubljani leta 1972, in na revije *Sodobni arhivi*, v kateri so objavljeni prispevki s strokovnih posvetovanj, ki jih organizira Center za strokovna in tehnična vprašanja pri Pokrajinskem arhivu Maribor. — 56. Radmila Popović-Petković: postanak i razvoj arhivistike u Srbiji i Makedoniji, ZAS, Beograd, 1972; dr. Bogdan Lekić: Razvoj arhivske službe u SR Srbiji bez pokrajina, *Arhivski pregled*, št. 1-2, 1976, str. 22; Mag. Sredoje Lalić: Razvoj arhivske službe u Socijalističkoj autonomnoj pokrajini Vojvodini, *Arhivski pregled*, št. 1-2, 1976, str. 73; Ismet Dermaku: Stvaranje i razvoj arhivske službe Socijalističke autonomne pokrajine Kosova (1951-1957), *Arhivski pregled*, št. 1-2, 1976, str. 60; Pavle Blaznik: Arhivi v Sloveniji, *Enciklopedija Jugoslavije*, I, 1955, str. 196; Sergij Villan – Jože Zontar: Arhivi v Sloveniji, *Arhivsko društvo Slovenije*, Ljubljana, 1970; Božo Madžar: Dvadesetpet godina arhivske službe u Bosni i Hercegovini, *Arhivist*, št. 1-2, 1972, str. 198; Dvadesetogodišnjica osnivanja Saveza društava arhivskih radnika Jugoslavije, *Arhivist*, št. 1-2, 1973, str. 160; Nikola Nikolić: Četrdeset godina arhivske službe u SFRJ (1945-1985), *Arhivist*, št. 1-2, 1985, str. 15; Jože Zontar: Arhivi v Jugoslaviji, *Arhivi* XII, št. 1-2, 1989, str. 7-16, in drugi. Pri navajanju bibliografskih podatkov publikacij in prispevkov na to temo smo se odločili za tiste, ki obravnavajo arhivsko službo, ne pa zgodovino posameznih arhivov, in sicer zato, ker je takšnih prispevkov zelo veliko.



